
”Pidetään ne ihmiset niin kun hyppysissä”

Rohkea sosiaalipedagogiikka yksilön voimauttajana

Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus

Hämeenlinna, kevät 2016

Saara-Maria Niemispelto

HÄMEENLINNA
Sosiaalialan koulutus
Sosiaalipedagoginen sosiaalityö

Tekijä	Saara-Maria Niemispelto	Vuosi 2016
Työn nimi	”Pidetään ne ihmiset niin kun hyppysissä” Rohkea sosiaalipedagogiikka yksilön voimauttajana	

TIIVISTELMÄ

Tämän laadullisen opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää työhönvalmentajien näkemyksiä syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden arkeen kiinnittävistä tuista. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, minkälaisen tuen avulla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin rohkaista heidän arjessa selviytymisensä. Pääpaino tässä opinnäytetyössä on rohkeassa sosiaalipedagogisessa asiakastyössä ja yksilön voimaantumisessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli myös tuottaa tietoa tuen muodoista, joilla syrjäytymisvaarassa olevia voitiin auttaa.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä aihetta tarkasteltiin aikaisempien tutkimusten, teorioiden ja kirjallisuuden valossa. Teoriaosuus jakautui kahteen osaan, joista ensimmäinen käsitteli yksilön syrjäytymistä yhteiskunnasta työmarkkinoille ulkopuolelle jäämisen ja osattomuuden näkökulmasta. Teoriaosuuden toinen osa käsitteli rohkeaa sosiaalipedagogiikkaa yksilöä tukevana asiakastyön muotona.

Aineisto kerättiin haastattelemalla viittä työhönvalmentajaa teemahaastattelun avulla. Aineisto analysoitiin teemoittelulla ja teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Haastattelut toteutettiin kevään 2016 aikana. Haastattelujen avulla haluttiin saada tietoa niistä tukimuodoista, joilla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitiin parhaiten tukea heidän arjessaan.

Tutkimustulosten mukaan syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden arkeen kiinnittävän tuen onnistumisessa tärkeää oli työhönvalmentajan ja asiakkaan suhteen perustuminen luottamukselle ja arvostavalle kohtaamiselle. Tässä luottamukseen perustuvassa suhteessa työhönvalmentajien asiakkailleen antamassa tuessa oli nähtävissä rinnalla kulkeva, omaehtoisuuteen kannustava ja työhönvalmentajien itsensä likoon laittava työote. Tärkeää yksilön kiinnittymisessä yhteiskuntaan oli myös todellisten työelämän taitojen oppiminen.

Avainsanat Syrjäytymisvaarassa oleva, työhönvalmentaja, kiinnittyminen, tukeminen, rohkea sosiaalipedagogiikka

Sivut 39 s. + liitteet 1 s.

HÄMEENLINNA

Degree Programme in Social Services

Sociopedagogical Social Work

Author

Saara-Maria Niemispelto **Year** 2016

Subject of Bachelor's thesis

A daring approach to social pedagogy in individual empowerment.

ABSTRACT

The goal of this qualitative thesis was to examine employment coaches' opinions regarding social support for individuals at risk of marginalization. The main focus is in sociopedagogical client work and in individual empowerment. Another purpose of this thesis was to acquire information on actions which support individuals' participation in society.

The subject of this thesis was examined within the theoretical framework of previous research, theory and relevant literature. The theoretical portion consists of two parts. The first deals with an individual's social exclusion in light of unemployment and lack of social participation. The latter part discusses a daring approach to social pedagogy as a means of supportive social work

The data was collected from five employment coaches through thematic interviews and processed using content analysis. The interviews took place in 2016.

The thesis results show that a key indicator in participation was the trust-based relationship between client and coach. In addition, the results show that the employment coaches support their clients by encouraging their self-determination and by getting personally involved in the process. The coaches also adopted an altruistic attitude as their working method. Learning the right working skills also played a major role in helping the individuals to become a part of society.

Keywords at risk of marginalization, employment coaches, social inclusion, supportive social work, a daring social pedagogy

Pages 39 p. + appendices 1p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	YKSILÖN SYRJÄYTYMINEN YHTEISKUNNASTA	2
2.1	Syrjäytymisen käsite	2
2.2	Syrjäytyneeksi roolittuminen	3
2.3	Työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen	4
2.4	Osattomuus	5
2.5	Tuki ei tavoita heikoimmassa asemassa olevia.....	6
3	ROHKEA SOSIAALIPEDAGOGIIKKA	7
3.1	Sosiaalipedagogiikka	7
3.2	Osallisuus ja sosiaalipedagogiikka	8
3.3	Rohkea sosiaalipedagogiikka – kasvaminen kohti voimaantumista	8
4	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET.....	10
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	11
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	11
5.2	Aineiston hankinta	12
5.3	Aineiston analyysi	14
5.4	Eettisyys ja luotettavuus	15
6	TULOKSET.....	16
6.1	Syrjäytyminen prosessina	17
6.1.1	Ylisukupolvinen syrjäytyminen	17
6.1.2	Kasvoton viranomaistyöskentely	17
6.1.3	Tuen muodot	19
6.2	Työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen	20
6.2.1	Koulupudokkaat.....	20
6.2.2	Leimautuneet.....	21
6.2.3	Epäsosiaaliset.....	23
6.2.4	Tuen muodot	24
6.3	Osattomuus	25
6.3.1	Verkoston puuttuminen.....	26
6.3.2	Tuen muodot	27
6.4	Rohkea sosiaalipedagogiikka/asiakastyö.....	27
6.4.1	Rinnalla kulkeminen	28
6.4.2	Omaehtoisuuteen kannustaminen	28
6.4.3	Itsensä likoon laittaminen	30
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	31
8	POHDINTA.....	34
	LÄHTEET	37

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön lähtökohtana oli opinnäytetyön tekijän kiinnostus yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevien jäsenten osallisuuden mahdollisuuksiin. Erityisesti opinnäytetyön tekijää kiinnosti saada selville, minkälaisen tuen avulla yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä voitaisiin parhaiten tukea yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Lopullinen innostus tämän opinnäytetyön tekemiseen lähti liikkeelle sosionomiopintojen aikana, aikuissosiaalityön piirissä tehdyn harjoittelujen aikana.

Harjoittelukokemus aikuissosiaalityön palveluohjauksessa, erityisesti uusien toimeentulotukiasiakkaiden parissa, oli silmiä avaava kokemus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan palveluohjaus on sosiaalityön menetelmä, jonka tarkoituksena on löytää asiakkaan omat voimavarat, ja ohjata häntä elämän erilaisissa muutosvaiheissa häntä parhaiten tukevien palveluiden piiriin. (Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Harjoittelun aikana kuitenkin näki, että resurssipulan vuoksi toimeentulotukiasiakkaat eivät aina saaneet edellä mainitun palveluohjauksen luonnehdinnan mukaista palvelua. Tästä syystä toimeentulotukiasiakkaat joutuivat turvautumaan usein erilaisten järjestöjen, tai kirkon diakoniatyön, tarjoamaan aineelliseen ja sosiaaliseen apuun.

Tämä huomio sai tämän opinnäytetyön tekijän miettimään, minkälaisen tuen avulla yhteiskunnasta syrjässä olevia voitaisiin parhaiten auttaa. Harjoittelukokemus kasvoi ja muotoutui lopulta tämän opinnäytetyön aiheeksi. Tässä opinnäytetyössä selvitettiin syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa työskentelevien työhönvalmentajien näkemyksiä rohkeasta asiakastyöskentelystä. Tässä opinnäytetyössä saatiin vastaus siihen, minkälaisen tuen avulla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä tuettiin parhaiten heidän arjessaan.

Syrjäytyminen sanana on saanut paljon huomiota osakseen suomalaisessa yhteiskuntapuheessa. Aihetta käsitellään niin tavallisten kansalaisten kahvipöydissä, mediassa kuin eduskuntatalon saleissakin. Pelkästään Helsingin Sanomien internetsivuilla löytyi aiheesta reilu kaksisataa artikkelia, joissa käsitellään syrjäytymisen tematiikkaa. Tämän opinnäytetyön aihe on siis erittäin ajankohtainen. Yhteiskunnasta syrjässä oleminen on monille ihmisille konkreettinen ja kipeä aihe. Tästä syystä tämän opinnäytetyössä halutaan korostaa rohkean sosiaalipedagogian näkökulmaa yksilön omien voimavarojen vahvistajana.

2 YKSILÖN SYRJÄYTYMINEN YHTEISKUNNASTA

Luku kaksi käsittelee yhteiskunnasta syrjäytymistä. Luku 2.1 tarkastelee syrjäytymisen käsitteen historiaa, syntyä ja käsitteen osittain ristiriitaista määrittelyä. Luvussa 2.2 tarkastellaan syrjäytyneeksi roolittumista. Luvut 2.3 ja 2.4 tarkastelevat syrjäytymistä ja syrjäytymisvaaraa eniten aiheuttavia yhteiskunnallisia syitä.

2.1 Syrjäytymisen käsite

Syrjäytymisen ilmiö on tuttu jo 1860- ja 70 – luvuilta. Noina vuosikymmeninä elettiin nälkävuosien jälkeistä huutolaisaika, ja nälkävuosien jälkeensä jättämät huutolaislapset, ruotiukot ja pakolaiset edustivat tuon ajan Suomen syrjäytyneitä. Heistä käytettiin myös käsitteitä köyhät ja vaivaiset. (Lämsä 2009, 23–26; Juhila 2006, 20.)

90-luvun laman jälkeen syrjäytymisen käsitteestä on puhuttu paljon, ja se on saanut laajasti huomiota erityisesti sosiaalipolitiikan, ja siitä kertovan kirjallisuuden, parissa. Syrjäytymisen käsite on myös kiistelty termi, sillä käsitteestä käytetään monia eri merkityksiä. Tästä syystä aihetta on vaikea käsitellä rajamatta siitä jotakin oleellista pois.

Syrjäytymisen määrittelyä pidetään hankalana sanan monimerkityksellisyyden vuoksi (Helne 2002a, 5; Juhila 2006, 52–53; Järvinen & Janhukainen 2001, 125–126). Tuula Helne (2002a, 5) pitää syrjäytymisen sanaa jopa kiistanalaisena käsitteenä. Kirsi Juhila (2006, 53) osoittaa käsitteen problematisoimattomuuden johtavan erilaisten ihmisryhmien itsestään selvän jaottelun esimerkiksi pitkäaikaistyöttömiin ja mielenterveysongelmaisiin sen enempää miettimättä, miksi näin tehdään. Tämä mustavalkoinen jaottelu ei kykene hänen mukaansa selittämään käsitteen koko merkitystä.

Toinen osoitus syrjäytymisen käsitteen vaikeasta määrittelystä näkyy Juhilan (2006, 53) mukaan syrjäytymisen käsitteen vastakohtaistamisen kautta. Hän antaa esimerkin syrjäytymisen käsitteen vastakohtaistamisesta vuoden 2003 Kansallisen köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisen toimintasuunnitelman nostaman tekstikatkelman kautta. Toimintasuunnitelmassa sanotaan:

Syrjäytymisen käsitteellisenä vastakohtana on sosiaalisen osallisuuden toteutuminen. Sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi pyritään siihen, että yhteiskunnan toiminnoista syrjään jääneet tulevat uudelleen osallisiksi näistä toiminnoista, kuten työstä, vapaa-ajan harrastuksista, koulutuksesta, kulttuurielämästä jne. (Juhila 2006, 53.)

Toimintasuunnitelman tekstikatkelman mukaan syrjäytyminen määrittyy näistä elämän normaaleista toiminnoista luetelluista osallisuuden tavoista ulosjäämi-

sen kautta. Syrjäytyminen määrittyy edellä mainitun mukaan siis osattomuutena työstä, harrastuksista, koulutuksesta ja kulttuurielämästä. Syrjäytyminen voidaan nähdä siis myös sosiaalisena syrjäytymisenä. Syrjäytynyt ihminen on osaton niistä sosiaalisista tavoista ja paikoista, joissa toiset ihmiset ovat osallisina. (Juhila 2006, 53.)

Kyösti Raunio (2000) liittää syrjäytymispuheeseen 1990-luvulla nousseen käsitteen yhteiskunnan jakautumisesta A- ja B-kansalaisiin. Tässä näkemyksessä A-kansalaiset symboloivat syrjäytymisen vastakohtana yhteiskunnan normatiivisuutta suhteessa osallisuuteen, toimeentuloon ja elinolosuhteisiin. Toisaalta Raunio toteaa, että on liioiteltua väittää yhteiskuntamme olevan näin vahvasti kahtia jakautunut. Hän näkee aiheellisemmaksi puhua marginalisoinnista, jolloin termi viittaa siihen, etteivät yhteiskunnan ongelmat ole yksinomaan vain syrjäytyneiden osana. (Raunio 2000, 29–32.)

Raunio (2000, 14) tarkastelee yhteiskunnan ja sosiaalityön tehtävän suhteessa syrjäytyneeseen tai marginaalissa olevaan ihmisryhmään olevan palauttaminen normaaleiksi kansalaisiksi. Kuitenkin Helne (2002b, 20–21) näkee puheessa syrjäytymisestä ja syrjäytyneiden palauttamisesta normaaleiksi kansalaisiksi eettisen ongelman: puhuessamme syrjäytyneistä rajaamme heidät ulos normaaliuden tilasta. Näin puhe syrjäytymistä luo Helnen mukaan ”toiseuden tilan”.

2.2 Syrjäytyneeksi roolittuminen

Tässä kappaleessa tarkastellaan joitakin yleisimpinä pidettyjä syitä, joiden seurauksena yksilö voi olla vaarassa syrjäytyä yhteiskunnan toiminnoista. Sosiaali- ja terveysministeriö (2015) luettelee syrjäytymiseen johtavia syitä, joita ovat muun muassa työttömyydestä, köyhyydestä, mielenterveysongelmista ja esimerkiksi päihdeongelmista johtuvat syyt. Ministeriö nostaa esiin myös erilaisia elämänvaiheita, elämän kriisejä, joissa ihminen voi olla erityisessä riskissä joutua syrjään yhteiskunnan normaaleista toiminnoista. Näitä elämänvaiheita voivat olla opiskelun, työsuhteen tai esimerkiksi parisuhteen päättyminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Kyösti Raunio (2006) näkee syrjäytymisen merkitsevän yleisesti katsottuna yhteiskunnan ja yksilön välisen siteen heikkoutta. Tällä tarkoitetaan yhteiskunnan keskeisistä paikoista osattomaksi jäämistä. Ajatus yksilön ja yhteiskunnan siteen heikkoudesta juontaa juurensa ranskalaiseen ajatteluun, jota on sittemmin Suomessa käyttänyt Jorma Sipilä (1985, 73). Siteen heikkous merkitsee sitä, että yksilö on integroitunut yhteiskuntaan heikosti, ja tämä näkemys korostaa etupäässä yhteiskunnan näkökulmaa. Yksilön näkökulmasta syrjäytymistä tarkastellaan useimmiten kasautuneina hyvinvoinnin ongelmina. (Raunio 2006, 9–10; 2011, 272–273, Järvinen & Janhukainen 2001, 132.)

Millainen henkilö on sitten integroitunut heikosti yhteiskuntaan? Raunio (2006) luettelee neljä elämälle merkittävää yhteiskunnallista integraatiota, joi-

den puutteellisuuden voidaan nähdä tuottavan yksilölle syrjäytymistä: työmarkkinat, hyvinvointivaltio, demokratia ja oikeusjärjestelmä, sekä perhe ja yhteisöllisyys. (Raunio 2006, 73–74.) Tässä opinnäytetyössä käsitellään näistä integraatiosta kahta, työmarkkinoiden integraatiota ja yhteisöön ja yhteiskuntaan, eli osallisuuden, integraatiota.

2.3 Työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen

Työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen nähdään usein suurimpana yksilön syrjäytymistä aiheuttavana tekijänä (Raunio 2009, 274–275). Erityisesti tähän ryhmään kuuluvat pitkäaikaistyöttömät ja heikosti kouluttautuneet henkilöt, joiden osaamisella ei ole käyttöä työmarkkinoilla. Myös työssä opitun ammatitaidon puute lisää osaltaan työmarkkinoille pääsyn vaikeutumista. Erityisen heikossa asemassa työmarkkinoilla ovat ne henkilöt, jotka ovat keskeyttäneet perusopinnot tai ovat vailla ammatillista koulutusta. (Juhila 2006, 58; Parpo 2007, 22–23; Sosiaali- ja terveysministeriö 2001, 19.)

Työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävillä henkilöillä voi olla elämässään paljon kasautuneita huono-osaisuuden elementtejä. Näitä kasautuneita huono-osaisuuden muotoja voivat olla huono terveydellinen tilanne, mielenterveyshäiriöt, heikot sosiaaliset suhteet ja yksinasuminen, sekä päihteiden käyttö. Päihteiden käyttöön liittyy usein olennaisesti myös epäsosiaalinen käyttäytyminen ja rikollisuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2001, 17–19.)

Kasautunutta huono-osaisuutta Järvinen ja Janhukainen (2001, 133–135) esittelevät syrjäytymisen prosessina. Tässä huono-osaisuus nähdään edelleen syveneväksi jatkumoksi, jonka lähtötila alkaa jo kodista ja varhaislapsuudesta. Lapsuuden elinolot ja kodin heikot mahdollisuudet tukea lasta hänen opinnoissaan menestymiseen ovat yhteydessä myöhempään ammatillisesta koulutuksesta karsiutumiseen. Tämä taas edelleen heikentää yksilön työmarkkina-asemaa, jonka seurauksena saattaa olla erilaiset elämänhallinnalliset ongelmat.

Pitkäaikaistyöttömien erityinen vaara ajautua yhteiskunnan ulkopuolelle johtuu muun muassa vähimmäisturvan ja aktivointipolitiikan piiriin joutumisena. Vähimmäisturvalla tarkoitetaan työttömyysturvaa ja tarveharkintaista toimeentulotukea, aktivointipolitiikalla tarkoitetaan vähimmäisturvan kytkemistä työn tekemiseen. Yhteiskunnasta syrjäytymisen määrittäminen työmarkkina-asemaan nähden korostui entisestään erityisesti vuonna 2001 voimaan astuneen kuntouttavan työtoiminnan lain (189/2001) seurauksena. (Juhila 2006, 57–60 ; Laki Kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001).)

Yhteiskuntamme muuttuessa yhä enemmän teknologia- ja informaatiopainotteiseksi, kasvattaa tämä kehityssuunta paineita myös työelämään. Yksilön täytyy kamppailla työpaikan säilyttämisen lisäksi yhä kovenneiden osaamisvaatimusten kanssa. Työntekijöiltä vaaditaan korkean koulutuksen lisäksi tehokasta ja äärimmilleen joustavaa työskentelytapaa, jolloin työtä tehdään monien työntekijöiden edestä.

Raunio (2006, 76–78) nostaa esiin teknologisen kehityksen syrjäytymistä tuottavan ulottuvuuden silloin, kun se muuttaa työelämän rakennetta. Näin on tapahtunut Suomessa, kun kansalinvälisessä kilpailussa pärjää parhaiten teknologisesti kehittyneet maat. Suomessakin on siirrytty yhä korkeampaa koulutusta vaativien työmarkkinoiden suuntaan. Tästä seuraa kuitenkin valitettavana tosiasiana se, että työvoiman tarjonta ja kysyntä eivät kohtaa. Työelämästä joutuu syrjään yhä enemmän niitä yksilöitä, joilta puuttuu korkeampi koulutus, kun samaan aikaan työtä on tarjolla korkeakoulutuksen omaaville yksilöille.

Työelämää yhä enemmän hankaloittava ulottuvuus tämän päivän Suomessa on myös työn määräaikainen luonne. Työsuhteet ovat yhä useammin kestoaltaan lyhytaikaisia, ja tämä vaikuttaa vakaaseen toimeentuloon. Määräaikaisessa työsuhteessa olevan henkilön voi olla vaikeaa tai mahdotonta saada ansiosidonnaisista työttömyysturvaa, jolloin he joutuvat turvautumaan tarveharkintaiseen työttömyysturvaan, sekä toimeentulotukeen. Tällaisista henkilöistä käytetään termiä ”työssäkäyvät köyhät”. (Raunio 2006, 79–82.)

2.4 Osattomuus

Tarkastelen tässä luvussa osattomuutta yhteisöstä, perheestä, ihmissuhteista ja yhteiskunnasta yksilöä syrjäyttävänä tekijänä. Osattomuutta voidaan pitää ensisijaisesti sosiaalisena syrjäytymisenä ja tässä opinnäytetyössä osattomuutta tarkastellaan enemmän sosiaalisen syrjäytymisen näkökulmasta. Sosiaalinen syrjäytyminen voi tarkoittaa niistä yhteiskunnallisista elämisen tavoista tai paikoista syrjään joutumisena, joissa yksilöllä olisi mahdollisuus jakaa elämistodellisuuttaan muiden ihmisten kanssa. Näihin voivat kuulua perhe, työ ja esimerkiksi harrastukset.

Osattomuuden vastakohtana voidaan pitää osallisuutta. Osallisuuden määritelmään kuuluvat yleisesti osallisuuden kokemuksesta: kuulumisesta johonkin, ja liittymisestä, yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden kokemisesta (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 203; Rouvinen-Wilenius 2014, 51). Osallisuutena pidetään myös kiinnittymisenä ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan yhteenkuuluvuuden, turvallisuuden, omien asioiden päätöksentekoon vaikuttaen ja vastuun ottamisen kautta (Särkelä-Kukko & Rouvinen-Wilenius 2014, 9).

Osallisuus on siis ihmisen oma kokemus elämästä ja sen mielekkyydestä, joka rakentuu toisten ihmisten kohtaamisista ja elämän jakamisesta. Osallisuuteen kuuluu siis olennaisesti toiset ihmiset, eli sosiaaliset vuorovaikutussuhteet, sekä niissä tapahtuva arvostaminen ja hyväksyminen. Osallisuus on myös tekemistä työn ja erilaisten harrastustoimien kautta, sekä yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin päätöksentekoihin vaikuttamista.

Ihminen, joka ei edellä mainitun määrittelyn mukaisesti ole osallinen oman elämän sisältöön, on toisin sanoen osaton. Osattomuus asettuukin vastakkain osallisuuden kanssa. Osattomuus on osattomuuden kokemista, kuulumattomuutta

yhteisöön tai yhteiskuntaan. Osaton ihminen on siis heikosti sidoksissa ympäröivään yhteisöön. Osattomuus voi näkyä esimerkiksi vähäisinä ihmiskontakteina, yhteiskuntaan vaikuttamisena, ja sille läheisenä vastinesanana voinee pitää myös yksinäisyyttä. Seppänen (2001) kuvailee osattomuudesta kärsivän henkilön olevan osaton yhteiskunnasta tärkeänä pidetyistä asioista, kuten sosiaalisista suhteista, työmarkkinoista tai taloudellisesta tai yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta (Särkelä-Kukko 2014, 85).

2.5 Tuki ei tavoita heikoimmassa asemassa olevia

Yhteiskunnan nykyinen tuki- ja aputoimintamallit tavoittavat heikosti yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia kansalaisia. Yhteiskuntapoliittinen arvomaailma on muuttunut vuosien saatossa yhä enemmän yksilön omaa vastuuta ja pärjäämistä korostavaan suuntaan, joka on vaikuttanut vahvasti myös sosiaalipoliittisiin ratkaisuihin. Juhilan (2006, 49–50, 57–60) mukaan sosiaalityössä tämä näkyy korostuneena liittämisen- ja kontrollisuhteena, jossa yhteiskunnan keskeltä syrjään ajautuneita ihmisiä liitetään sosiaalityön keinoin valtavirtaan. Asiakkaan tehtävänä on tässä suhteessa asettua liittämistoimenpiteiden kohteeksi ja vastata omalta osaltaan yhteiskunnan aktivointitoimenpiteisiin. Asiakkaan tulee liittämisen- ja kontrollisuhteessa vastata yhteiskunnan hänelle asettamiin vaatimuksiin mukautumalla yhteistyöhalukkaaksi, pitämällä kiinni yhteisistä sopimuksista ja muokkaamalla omaa itseään.

Tämä yhteiskunnan arvomaailman kiristyminen lyö kovimmalla tavalla niitä kansalaisia, joilla on vaikeuksia vastata tehokkuusvaatimuksiin. Erityisesti hauraimmassa asemassa olevat kansalaiset, kuten pitkäaikaistyöttömät, joutuvat erityisen ristiriitaisen asemaan. Yhteiskunnan tarjotessa jotakin pientä puuhastelua työttömän elämänsisällön parantamiseksi (kuten työllistämiskursseja ja niin edelleen), on työttömän vastattava tähän armolliseen eleeseen hakemalla Juhilan (2006, 60) sanoin ”olemattomia työpaikkoja ja kohtaamaan jatkuvia pettymyksiä”.

Sosiaalityöntekijät joutuvat toimimaan liittämisen- ja kontrollisuhteessa asiakkaidensa mentoreina kannustamalla asiakkaita yhä tehokkaampaan ja tulosvas-tikkellisempaan suuntaan. Tässä toiminnassa on syvä ristiriita sosiaalityön toimijoiden ja heidän edustaman ammattinsa eettisten ohjeiden välillä. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön Talentia ry:n sosiaalityön eettisten sääntöjen mukaan ammatilaisen tehtävänä on puolustaa heikoimpien oikeutta:

”[Sosiaalialan] ammatilainen huolehtii erityisesti heikoimmassa asemassa olevien oikeuksien toteutumisesta ja toimii asiakkaan puolestapuhujana.”

Samaan hengenvetoon kuitenkin todetaan, että sosiaalityöntekijöiden työssä ristiriitaa tuottavat toimiminen samanaikaisesti asiakkaan auttajana että hänen toimintansa valvojana. Myös ihmisten etujen suojeleminen on usein ristiriit-

dassa yhteiskunnan tehokkuusvaatimusten kanssa (Talentia: sosiaalityön eettiset säännöt, n.d.) Näissä sosiaalialan ammattilaisten työssään kohtaamissaan ristiriitatilanteissa tarvitaan rohkeutta asettua niiden ihmisten rinnalle, joita kuukaan toinen ei ole puolustamassa.

3 ROHKEA SOSIAALIPEDAGOGIIKKA

Luku 3 käsittelee sosiaalityön kentällä käytettyä asiakkaan voimaantumiseen suunnattua sosiaalipedagogista asiakastyöskentelyn muotoa. Luvussa 3.1 määritellään mitä sosiaalipedagogiikka on erilaisten kirjallisuudesta nousevien määrittelyjen kautta. Luvussa 3.2 kuvaillaan osallisuutta ja sitä, miksi sosiaalipedagogista asiakastyöskentelyä tarvitaan. Luvussa 3.3 avataan tämän opinnäytetyön tekijän osittain itse määrittelemää termiä rohkea sosiaalipedagogiikka, joka muodostuu tämän opinnäytetyön kantavaksi teoriaksi.

3.1 Sosiaalipedagogiikka

Sosiaalipedagogiikka luokitellaan kasvatukselliseksi oppi- ja teoria-alaksi. Sosiaalipedagogisten ja kasvatuksellisten keinojen avulla pyritään ehkäisemään sosiaalisia ongelmia ja sosiaalista syrjäytymistä. Sosiaalipedagogista toimintatapaa kuvaillaan jatkuvassa muutostilassa olevaksi toimintatavaksi, joka vastaa ympäristön tarpeeseen kasvattamalla yhteisöä ja yksilöä kommunikaation, sopeutumisen, reflektion ja innostamisen keinoin. (Hämäläinen & Kurki 1997, 20, 33–35.)

Sosiaalipedagogiikan voi pilkkoa kahteen eri merkitykseen, jolloin sanasta löytyy kaksi tasoa: sosiaalinen ja pedagoginen. Nämä kaksi käsitettä pitävät Hämäläisen ja Kurjen (1997, 15) mukaan sisällään käsityksiä ihmisestä, yhteiskunnasta, sosiaalisista ongelmista ja niiden ratkaisuista. Koska käsitteet ”sosiaalinen” ja ”pedagoginen” ovat käsitteinä monimerkityksellisiä, niiden sisällöt tulkitaan eri tavoin.

Pedagogiikalla tarkoitetaan oppia kasvatuksesta. Sanasta sosiaalinen voidaan nostaa esiin kolme päämerkitystä: yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja solidaarinen. Yhteiskunnallinen merkitys pitää sisällään käsityksiä yhteiskunnan rakenteesta erilaisine ihmisryhmineen ja kulttuureineen, ja niiden välisine työnjakoineen. Yhteisöllinen merkitys pitää sisällään ihmisten keskinäistä kanssakäymistä vuorovaikutuksineen, yhteistyötaitoineen ja toisten huomioon ottamisineen. Solidaarisuuden merkitys pitää sisällään vähäosaisten auttamista ja yhteisen vastuun kantamista muista ihmisistä. (Hämäläinen & Kurki 1997, 15.)

3.2 Osallisuus ja sosiaalipedagogiikka

Osallisuuden määrittelyssä voidaan puhua sosiaalipedagogisesta osallisuudesta, kun tarkastellaan ihmisen kuulumista johonkin. Tällöin osallisuus toteutuu Nivalan ja Ryynäsen mukaan yksilön ja yhteisön välisessä suhteessa silloin, kun ihminen osallistuu yhteisön toimintaan ja tuntee kuuluvansa yhteisöönsä. He korostavat osallisuuden toteutumisen mahdollistuvan sellaisissa yhteisöissä, joissa yksilöllä on mahdollisuus toimia, tulla nähdyksi ja kuulluksi ainutlaatuisena ihmisenä, omana arvokkaana itsenään (Nivala & Ryynänen n.d., 26–27). Sosiaalityön asiakastyössä työntekijän tehtävänä onkin vahvistaa niiden henkilöiden osallisuuden mahdollisuuksia, joiden omat voimavarat ja mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämään ovat jostain syystä heikommalla kuin muiden. Tämän kaltainen asiakastyön toteuttamisen mahdollisuus vaatii työntekijältä asiakkaan elämäntilanteen ja tiedon tuntemista.

Kirsi Juhila (2006) korostaa syrjäytyneiden, eli hänen määrittelyn mukaisesti marginaalissa olevien, henkilöiden marginaalisuuteen liittyvän tiedon merkitystä sosiaalityön asiakastyöskentelyssä. Koska marginaalisuuteen liittyvät tieto ja kokemus ovat ennen kaikkea niillä henkilöillä, jotka ovat jossakin marginaalissa, vaaditaan heidän parissa työskenteleviltä työntekijöiltä herkkyyttä kunnioittaa tätä tietoa suhteessa viranomaisten määrittelemään tietoon. Tämän kaltainen asiakastyöskentelyn tapa on kumppanuussuhteeseen perustuva asiakastyöskentelyn tapa, jossa työntekijä ja asiakas toimivat yhteistyössä ja rinnakkain. (Juhila 2006, 104–106.)

Kumppanuussuhteeseen perustuvaa asiakastyöskentelyä kutsutaan osallistavaksi asiakastyöskentelyksi. Tässä työskentelytavassa asiakas ja työntekijä osallistavat toisiaan siihen tietoon, joka heillä on: asiakas omaan elämäänsä liittyviin asioihin ja työntekijä pyrkii tukemaan asiakasta kohti täysivaltaista kansalaisuutta. Tästä voidaan puhua myös voimaantumisenä, tai valtautumisenä. (Juhila 2006, 118–122.) Voimaantumisessa on siis kyse siitä, että yksilön omia voimavaroja vahvistetaan ja sitä kautta yksilöllä on mahdollisuus muuttaa itsessään ja ulkopuolellaan niitä asioita, joihin kaivataan toivottua muutosta.

3.3 Rohkea sosiaalipedagogiikka – kasvaminen kohti voimaantumista

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön tekijän osittain itse määrittelemää termiä rohkea sosiaalipedagogiikka. Koska tämän opinnäytetyön aiheena on rohkea sosiaalipedagogiikka yksilön voimaannuttajana, on painopiste silloin yksilön kasvattamisessa kohti täysivaltaista kansalaisuutta. Kasvatuksellinen näkökulma painottuu tässä opinnäytetyössä sosiaalityön kentällä toteutettavaan sosiaalityöhön syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa. Tämän opinnäytetyön kantavana teemana onkin lähimmäisen rakkauteen perustuvan avun antaminen niille henkilöille, joilla ei ole omia voimavaroja selviytyä arjestaan.

Termi rohkea sosiaalipedagogiikka viittaa sosiaalipedagogiseen, eli lähimmäisrakkaudelliseen tapaan toimia toisen ihmisen rinnalla ja hänen hyväkseen jopa

silloin, kun se ei ole yleisten toimintatapojen mukaista. Rohkeaa sosiaalipedagogista työtettä tarvitaan erityisesti niissä tilanteissa, jossa yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden etuja ei ole kukaan ajamassa. Erityisesti tämä korostuu yhteiskunnassa, jossa yksilöltä vaaditaan korvausta siitä huolenpidosta, jota hän saa osakseen yhteiskunnan taholta. Tällöin yhteiskunnan tarjoama apu on vastikkeellista, eikä se perustu enää täysin lähimmäisen rakkaudelliseen, pyyteettömään lähimmäisen auttamiseen.

Juhilan (2006) määrittelyn mukaan sosiaalityössä tarvitaankin huolenpitosuhteen kaltaista työskentelytapaa, jossa sosiaalityöntekijät pitävät huolta erityisesti niistä asiakkaista, joilla ei ole enää omia voimavaroja itsestään ja omista asioista huolehtimiseen (Juhila 2006, 151–152). Tarvitaan siis rohkeaa sosiaalipedagogista asiakastyöskentelyn tapaa turvaamaan niiden yhteiskunnan jäsenen oikeudenmukaisen ja ihmisarvoisen kohtelun yhteiskunnassa, joiden oikeuksia ei kukaan ole ajamassa.

Yhteiskunnassa, jossa kansalaisilta vaaditaan yhä enemmän vastikkeellista toimintaa suhteessa saatuihin palveluihin, toimii kriittisen näkökulman mukaan ristiriitaisesti suhteessa omaan perustuslakiinsa nähden. Marja Pajukoski (2011, 81) kirjoittaakin julkista valtaa velvoittavien sosiaalisten oikeuksien muuttamisesta käsittelevässä artikkelissaan seuraavaa:

Yksi taloudellisiin tekijöihin sidoksissa oleva sosiaalisten oikeuksien muutos on, että järjestelmä siirtää yksilölle itselleen yhä enemmän velvollisuuksia ja vastuuta oikeuksien toteutumisesta. Aktivoinnin nimissä asiakkaan edellytetään toimivan laissa määrättyllä tavalla. Jollei hän niin tee, hän ei saa palvelua, menettää etuuden tai sitä alennetaan. Aktivointi on eri painoarvoilla kirjattu myös lainsäädäntöön. Vahvimmin se kohdistuu työttömiin - - . (Marja Pajukoski 2011, 81.)

Juhilan (2006) mukaan ne yhteiskunnan jäsenet, jotka yhteiskunta leimaa ”vaikeasti autettaviksi”, ovat vailla valtaa. Vailla valtaa olevien henkilöiden puolelle asettuminen onkin sosiaalityön eräitä tärkeimpiä ulottuvuuksia. Tämä ulottuvuus toteutuu kuitenkin todellisuudessa vasta silloin, kun yhteiskunnan kaikki jäsenet saavat samaa kohtelua osakseen. Tällöin esimerkiksi yhteiskunnan leimaamat jäsenet, kuten lasten hyväksikäyttäjät ja alkoholistit, ovat myös oikeutetut saamaan puolelleen asioiden ajan. (Juhila 2006, 180–181.)

Sorrettujen yhteiskunnan jäsenten äänen esille tuomiseksi on kehitetty monenlaisia kasvatuksellisia menetelmiä. Kasvatusfilosofi Paolo Freire uskoi ihmisten keskinäisen dialogin ja ihmisten keskinäisen yhdessä tietämisen ja toimimisen kasvattavan ihmistä kohti tiedostavuutta. Tiedostavuus tarkoittaa oman toiminnan ja ajattelun kriittistä arvioimista prosessimaisesti kohti hiljaisuuden ja passiivisuuden kulttuurin hylkäämistä. (Suoranta & Rynänen 2014, 118–121.)

Freire puhuu myyteistä, jotka toimivat valtaa pitävän luokan hallintakeinona suhteessa heikompaan luokkaan. Myyttien keinoin sorretaan ja alistetaan.

Freire luettelee muun muassa seuraavanlaisia myyttejä: kansan tietämättömyyden myytti, myytti sortajien yritteliäisyydestä ja sorrettujen laiskuudesta ja epärehellisyydestä, sekä myytti sorrettujen luonnollisesta alemmuudesta ja sortajien ylemmyydestä. Freire painottaa näkemyksessään vapauttavaa kasvatusta, jossa kasvatettavalle ei tyrkytetä valmista maailmankuvaa. Kasvattaja siis välttää autoritaarisuutta ja jättää kasvatettavalle tilaa omien ajattelutapojen selvittämiseksi. (Suoranta & Ryynänen 2014, 118–121.)

Toisenlainen kasvatuksellinen näkökulma löytyy Tapio Puolimatkan (2014) mukaan oikeudenmukaisuuden hyveen edistämisestä. Tässä ajattelussa oikeudenmukaisuuden hyveen toteuttaminen vaatii kansalaisiltaan moraalista sitoutumista ihmisten ihmisarvon ja ihmisoikeuksien noudattamiseen. Tämä on Puolimatkan (2014) mukaan demokratian edellytys. (Puolimatka 2014, 97–99).

Oikeudenmukaisuuden hyveeseen kasvattamisessa sorrettuja kohtaan tunnettu myötätunto nousee tärkeään asemaan. Myötätunnon kehittäminen vaatii kuitenkin sorron kohteena olevien ihmisten tuntemisen ja heidän tilanteiden tietämisen. Tämä sorrettujen tunteminen herättää motivaation taistella epäoikeudenmukaisuuden puolesta. Puolimatka siteeraa filosofian professoria Nicholas Wolterstorffin ajatusta myötätunnon heräämisestä tuntemalla sorretun ihmisen tarinan:

"Antaaksemme ihmisille voimavaroja taistella epäoikeudenmukaisuuden korjaamiseksi, on tärkeää, että he kuuntelevat uhrien ääniä ja näkevät uhrien kasvot, niin että heissä herää myötätunto." (Puolimatka 2014, 97–99).

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä tämän opinnäytetyön aihepiiriin liittyen aiempia tutkimuksia. Marja Sisko Helena Kärkkäisen vuonna 2010 tekemä pro gradu – tutkielma on tehty Helsingin yliopiston sosiaalialan laitoksessa. Kärkkäinen selvitti tutkimuksessaan työikäisten asiakkaiden kokemuksia ja toiveita aikuissosiaalityön tuesta ja avusta ja yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa. (Kärkkäinen 2010.)

Kärkkäinen on käyttänyt keskeisenä lähteenään Kirsi Juhilan (2006) teosta Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sama lähde on myös keskeinen lähde tässä opinnäytetyössä. Tästä syystä Kärkkäisen ja tämän opinnäytetyön tutkimuskulma tarkastelee osittain samaa näkökulmaa.

Kärkkäisen tutkimus on laadullinen. Hänen tutkimuksensa yhtenä tutkimuskysymyksenä on etsiä vastauksia siihen, millaisia sosiaalityöhön ja sosiaalityöntekijöiden toimintaan kohdistuvia toiveita aikuissosiaalityön asiakkailla on. Tämä tutkimuskysymys liittyy tässä opinnäytetyössä esitettyyn kysymykseen, joka keskittyy työhönvalmentajien näkemyksiin niistä tukimuodoista, joilla

syрjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin parhaiten tukea heidän arjessaan. Vaikka Kärkkäisen pro gradu – tutkielma selvittääkin asiakkaan näkökulmasta sosiaalityöhön kohdistuvia toiveita, on perusteltua peilata tässä opinnäytetyössä saatuja tutkimustuloksia tässä tutkimuksessa Kärkkäisen saamiin laadullisen tutkimuksen tuloksiin.

Kärkkäisen tulos sivuaa osittain tässä opinnäytetyössä saatua tulosta. Kärkkäisen tutkimuksen mukaan aikuissosiaalityön asiakkaiden kokemuksen mukaan asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden suhde oli dialoginen. Työntekijöitä pidettiin myös rinnalla kulkijoina ja auttajina. (Kärkkäinen 2010.)

Tämän opinnäytetyön tutkimustuloksista selviää työhönvalmentajien kuvailleen tärkeiksi tukimuodoiksi asiakkaiden parissa työskentelyssä keskustelevan, asiakasta kunnioittavan ja rinnalla kulkevan työotteen. Myös asiakkaiden palvelemisen merkitys korostui tämän opinnäytetyön tutkimustuloksista. Nämä tulokset ovat hyvin samansuuntaisia tässä opinnäytetyössä ilmenevien tutkimustulosten kanssa, joissa molemmissa asiakkaiden ja työntekijöiden suhdetta leimaa keskusteleva, auttava ja palveleva asiakastyön toimintatapa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerrotaan tämän opinnäytetyön toteutuksesta. Luvussa 5.1 kerrotaan tutkimustehtävästä ja kysymyksestä. Luku 5.2 kertoo aineiston hankinnasta. Luvussa 5.3 kerrotaan aineiston analyysistä ja luvussa 5.4 pohditaan tutkimuksen eettisyyttä.

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää työntekijöiden näkemyksiä syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden arkeen kiinnittävästä tuesta. Työntekijöillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa työskenteleviä työhönvalmentajia. Tutkimuskysymyksiksi valikoituivat tutkimustehtävää mahdollisimman hyvin avaavat tutkimuskysymykset:

- Ketkä ovat tänä päivänä syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä?
- Minkälaisen tuen avulla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin tukea heidän arjessaan?

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää ketkä ovat tänä päivänä yhteiskunnasta syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä. Tutkimuksen tarkoituksena oli myös selvittää, minkälaisen tuen avulla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin rohkaista heidän arjessa selviytymisessään. Opinnäytetyön tekijän henkilökohtaisena tavoitteena oli tuoda näkyväksi sitä asiakastyön tapaa,

jonka avulla kaikista heikoimmassa asemassa olevia yhteiskunnan jäseniä voitaisiin parhaiten tukea.

Yhteiskuntapoliittinen arvomaailma on muuttunut vuosien saatossa yhä enemmän yksilön omaa vastuuta ja pärjäämistä korostavaan suuntaan. Tämä arvomaailman muutos on vaikuttanut vahvasti myös sosiaalipoliittisiin ratkaisuihin, jossa yhteiskunnan tarjoama sosiaaliturva ei enää riitä turvaamaan riittävää toimeentuloa ja turvaa jokaiselle kansalaiselleen. Tämä arvomaailman muutos vaikuttaa myös tapaani tarkastella syrjäytymisen käsitettä ja niitä keinoja, joilla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin tukea yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Lisäksi tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esille erityisesti asiakasta rohkaisevia tuen muotoja.

5.2 Aineiston hankinta

Tämä opinnäytetyö oli laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista todellisen elämän tutkiminen, kuten Hirsijärvi, Remes ja Sajavaara (2010) toteavat. Laadullisessa tutkimuksessa tieto hankitaan kokonaisvaltaisesti ja todellisissa tilanteissa ja sille on ominaista joustavuus. Joustavuudella tarkoitetaan tutkimustilannetta, jossa tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa, kuin mittausvälineillä saamiin tuloksiin. (Hirsijärvi ym. 2010, 161–164.)

Koska opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää viiden työntekijän näkemyksiä syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden arkeen kiinnittävästä tuesta, oli kvalitatiivisen tutkimusmenetelmien käyttö sopiva valinta. Tutkittaessa pientä joukkoa, kvalitatiivisen tutkimuksen hyödyntäminen on perusteltua. Tieteellisyyden kriteeri ei ole tällöin aineiston määrässä, vaan laadussa. Tutkijan tehtävänä on tällöin analysoida tutkimuksesta saatu aineisto mahdollisimman yksityiskohtaisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 18.)

Koska opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää tutkittavien ajatuksia tietystä, tarkkaan valitusta teemasta, valikoitui tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelu. Teemahaastattelu on puoliavoin haastattelumuoto, johon on valikoitu ennalta teemaa avaavia kysymyksiä. Puoliavoimeksi haastattelun tekee se, että kysymysten asettelu voi vaihdella haastattelun kuluessa. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 35–36, 48.)

Teemahaastattelu on myös mielekäs valinta tutkimustilanteessa, jossa halutaan saada selville haastateltavien merkityksiä tutkittavasta asiasta. Tutkijalla on myös mahdollista esittää haastateltaville henkilöille aihetta syventäviä kysymyksiä. Tällöin tutkittavasta ilmiöstä on mahdollisuus saada mahdollisimman paljon tietoa. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 35–36, 48.)

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää tulosten luotettavuuden kannalta, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt tietävät mahdollisimman paljon tutkitta-

vasta aiheesta. Laadullisen tutkimuksen tärkeä tavoite onkin saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta. Laadullisen tutkimuksen tehtävänä on myös kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman laajasti. (Tuomi ym. 2012, 85.)

Viiden henkilön haastatteluaineisto oli riittävä otanta tutkittavasta aiheesta. Haastateltavat tunsivat myös hyvin tutkittavan aihealueen, koska he työskentelivät itse syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa. Teemahaastattelu osoittautui myös sopivaksi aineistonkeruumenetelmäksi, sillä sen avulla saatiin kerättyä tutkimusta varten riittävästi aineistoa.

Aineisto hankittiin haastattelemalla viittä yksilö- ja työhönvalmentajaa. Haastattelut noudattelivat haastattelun runkoa (liite 1), jonka kysymykset oli laadittu tutkimustehtävien pohjalta.

Kaksi viidestä työhönvalmentajasta työskentelivät organisaatiossa, jossa työskenneltiin nuorten, eli alle 29 – vuotiaiden asiakkaiden parissa. Työhönvalmentajien asiakkaat olivat jossakin työllisyyttä edistävässä toimenpiteessä työhönvalmentajien edustamassa organisaatiossa.

Työhönvalmentajien työ oli luonteeltaan asiakkaiden työelämätaitoja vahvistavaa. Työllistymistä edistävä valmennus rakennettiin jokaisen asiakkaan yksilöllisistä avuntarpeista käsin. Valmennus piti sisällään muun muassa aitojen, työelämässä vaadittavien taitojen opettelua. Valmennuksen aikana oli mahdollista suorittaa osatutkintoja.

Kaksi muuta työhönvalmentajaa työskenteli matalan kynnyksen järjestöorganisaatiossa, joka tarjoaa tukea koulutukseen ja työhön liittyvissä asioissa. Viimeinen haastateltava työntekijä työskenteli yksilövalmentajana kuntouttavan työtoiminnan organisaatiossa, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa pitkään työttömänä olleille, yli 30-vuotiaille asiakkailleen pääsyn työhön tai koulutukseen.

Tutkimukseen osallistuville ilmoitettiin yleisesti tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset. Tutkimukseen osallistuneille henkilöille soitettiin etukäteen ja esiteltiin tutkimuksen aihe ja tarkoitus. Sen lisäksi sovittiin tutkimuksen ajankohta ja paikka. Tutkimuksen toteutuksen sopimisen tavoista yhteydenotto puhelimen välityksellä onkin Eskolan ja Suorannan (1998, 90) mukaan yksi hyvistä yhteydenottotavoista.

Tutkimukseen osallistuville henkilöille ilmoitettiin myös ennalta nauhurin käytöstä tutkimuksen aikana. Teemahaastattelurunkoa ei kuitenkaan lähetetty haastatteluun osallistuville henkilöille, sillä niitä ei ehditty lähettämään haastatteluajkojen järjestyttyä paljon luultua nopeammassa aikataulussa. Toisaalta tutkimukseen osallistuneet eivät kokeneet huonona sitä, etteivät saaneet perehtyä haastattelurunkoon ennen haastattelua.

Jokaiselle haastateltavalle henkilölle varattiin haastattelu-aika ja paikka, jonka tutkimukseen osallistuneet henkilöt saivat itse määritellä. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna, johon osallistui kaksi haastateltavaa. Tähän haastattelumuotoon päädyttiin ajanpuutteen vuoksi.

Eskolan ja Suorannan (1998, 95–96) mukaan ryhmähaastattelu on perusteltua silloin, kun halutaan saada haastateltua kerralla useampia ihmisiä. Ryhmähaastattelu on sopiva haastattelumenetelmä myös silloin, kun tutkittavasta aiheesta halutaan saada tietoa enemmän. Tutkimukseen osallistuvat henkilöt voivat innostaa toisiaan haastattelun aikana laajentamaan näkemyksiään tutkittavasta aiheesta.

5.3 Aineiston analyysi

Tämä opinnäytetyön aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmä, jossa analyysi etenee aineiston ehdoilla. Ero aineistolähtöiseen analyysitapaan ilmenee kuitenkin muodostettaessa teoreettisia viitekehyksiä: teoria ohjaa analyysin toteuttamista. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 96, 117.)

Analyysiprosessi alkoi nauhoitettujen haastattelujen kuuntelemisella ja litteroinnilla, eli aukikirjoittamisella. Tutkijalla on mahdollisuus haastattelun sanataarkkaan litteroimiseen. Tutkija voi myös litteroida haastattelut tietyistä valikoiduista aiheista. (Hirsijärvi & Hurme, 138, 143.)

Tutkimuksen teossa tutkijan täytyy kyetä rajaamaan sellainen materiaali tutkimuksesta ulos, joka ei vastaa tutkimuskysymykseen. Tätä vaihetta kutsutaan myös pelkistämiseksi, eli redusoinniksi. Tutkija etsii aineistosta sellaisia ilmauksia, jotka kuvaavat tutkimustehtävän ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita. Loput aineistosta voidaan karsia tutkimuksesta ulos. Tutkija voi myös lisätä aineistoon omia merkintöjään, jonka avulla hän tiivistää aineistoon tutkimustehtävän kannalta tiiviimpään muotoon. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 92, 108–109.)

Analyysi etenee vaiheeseen, jossa aineisto ryhmitellään, eli klusteroidaan etsien samankaltaisuuksia/eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 110). Tässä tutkimuksessa aineisto ryhmiteltiin käyttäen avuksi teemoittelua. Teemoittelun avulla aineisto jaotellaan alustavasti samankaltaisten teemojen mukaan. Alustavan jaottelun jälkeen aineistosta etsitään pääteemat, joiden alle kerätään niitä kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 93.)

Aineiston käsitteellistäminen, abstrahointi, eroaa teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineistolähtöisestä analyysistä siten, että aineiston käsitteellistämisvaiheessa teoreettiset käsitteet esitetään valmiina. Tällöin teoria ohjaa tutkimuksen lopputulosta. Kokonaisuudessaan aineiston analyysitapa teoriaohjaavassa analyysissä etenee aluksi aineiston ehdoilla, mutta analyysin loppuvaiheessa teoria

ohjaa tutkimuksen tekoa. Tällöin aikaisempaa tietoa, eli teoriaa yhdistellään aineistosta nousseisiin sisältöihin luovasti joko pakolla, tai puolipakolla. Aineiston tiivistäminen edelleen johtaa tutkimuksen tulkintoihin ja tuloksiin. Tuloksena voi syntyä myös tutkimusta ohjaavan teorian rinnalle uutta tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 96–97, 100, 103, 111, 117.)

Tässä opinnäytetyössä litterointi tapahtui valikoiden ja teoriaa peilaavien teemojen mukaisesti, eikä jokaista viittä haastattelua litteroitu sanatarkasti. Litteroinnin jälkeen materiaali luettiin huolellisesti läpi. Tämä vaihe on tärkeä tutkimuksen kannalta, sillä huolellinen perehtyminen tutkimusmateriaaliin helpottaa tutkimuksen tekoa (Hirsijärvi & Hurme 2010, 143).

Tämän opinnäytetyön aineiston jäsentäminen aloitettiin tulostamalla jokainen haastattelu paperille, jonka jälkeen siitä oli helppo alleviivata samoilla väreillä toisiaan vastaavia ilmauksia. Sen jälkeen näitä ilmauksia lähdettiin luokittelemaan tutkimuskysymysten valossa ensin alustaviin alaluokkiin, joista johdettiin teemoja. Näitä alustavia teemoja tiivistettiin entisestään muodostamalla teorian ohjaamana pääteemoja. Lopuksi eriväriset ilmaukset leikattiin irti paperista ja yhdisteltiin samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien löytymiseksi. Tiivistetystä aineistosta tehtiin tulkintoja ja löydettiin tutkimuksen tuloksia.

5.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekijän vastuulla on noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuksen lähtökohtana pidetäänkin ihmisarvon kunnioittamista, jolloin tutkimukseen osallistuvilla on ensisijaisesti oikeus päättää tutkimukseen osallistumisesta. Heiltä on myös saatava suostumus tutkimuksen tekoon, jolloin heitä on asianmukaisesti tiedotettu tutkimukseen osallistumiseen liittyvät yksityiskohdat. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2010, 25.)

Epärehellisyyden välttämiseksi tutkijan on oltava puolueeton tutkimusta tehdessään. Toisten tekstien lainaamisen yhteydessä on välttämätöntä esittää lähteen asianmukaiset merkinnät. Myöskään omaa tekstiä ei saa muunnella uutta tutkimustulosta näennäisesti luoden. Tulosten vilpillisen esittäminen joko perusteettomana yleistämisenä tai tulosten keksimisenä, sekä harhaanjohtava raportoiminen, on vältettävissä, kun tutkimuksen tekijä selostaa tarkasti käytetyt menetelmät ja havainnot lukijalleen. Viimeksi mainittu, eli johdonmukaisuus, onkin hyvän tutkimuksen vaatimus. (Hirsijärvi ym. 2010, 25; Tuomi ym. 2012, 127.)

Tätä opinnäytetyötä tehdessä haluttiin varmistua tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä noudattamalla hyvän tieteen tekemisen kriteerejä. Tutkimukseen osallistuvilta pyydettiin kirjallista suostumusta tutkimuksen osallistumisesta. Heitä myös tiedotettiin tutkimukseen liittyvistä aiheista soittamalla heille henkilökohtaisesti.

Osa tutkimukseen osallistuneista henkilöistä halusivat, että heidän henkilöllisyytensä, organisaationsa ja kaupunki, jossa he työskentelevät, pysyisivät tutkimuksessa anonyymeinä. Tästä syystä opinnäytetyössä ei haluttu tuoda esille näitä edellä mainittuja teemoja kenenkään tutkimukseen osallistuneen henkilön kohdalla. Myös henkilöiden anonyymiutta haluttiin suojella muuttamalla vastauksia niin, että niistä poistettiin haastateltaville ominaisia lausahduksia, tai muita vastaavia tunnistamista helpottavia sanontoja.

Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden kannalta ensiarvoisen tärkeää oli huolellinen teoriaan perehtyminen. Tulosten luotettavuuden vahvistamiseksi opinnäytetyössä käytettiin runsaasti suoria lainauksia aineistosta teorian tueksi. Myöskään tutkijan ulkoista ja sisäistä validiteettia ei unohdettu, kun pyrittiin tutkimuksen loogiseen etenemiseen.

6 TULOKSET

Tämän opinnäytetyön aiheena oli selvittää työntekijöiden näkemyksiä siitä, miten syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä tuetaan heidän kiinnittymisessään yhteiskuntaan. Tutkimushaastattelua ohjasivat teemahaastattelurungon (liite 1) kysymykset. Teemahaastattelurungon kysymykset olivat osittain samoja, kuin tämän opinnäytetyön luvussa 5.1 esitetyt tutkimuskysymykset.

Ensimmäinen haastattelurungon (liite 1) käsitteli tämän päivän syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä. Aineistoa kertyi runsaasti tästä tutkimuskysymyksestä, joten saatu aineisto jaettiin kolmeen pääteemaan: syrjäytyneeksi roolittuminen, työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen ja osattomuus. Toinen haastattelurungon (liite 1) kysymys käsitteli niitä tuen muotoja, joilla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin parhaiten tukea. Nämä tuen muodot ovat liitetty tutkimuksen tuloksia käsittelevien kappaleiden loppuun. Kolmas haastattelurungon (liite 1) käsitteli rohkeaa asiakastyöskentelyä, josta saadut tulokset jaettiin kolmeen pääteemaan: rinnalla kulkeminen, omaehtoisuuteen kannustaminen ja itsensä likoon laittaminen.

Luku 6.1 käsittelee syrjäytymistä prosessina, johon vaikuttavat ylisukupolviset syyt, sekä yhteiskunnan ja yksilön välisestä heikosta siteestä johtuvat syyt. Luvussa 6.2 käsitellään kahta yksilöä eniten syrjäyttävää teemaa: työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämistä, sekä osattomuutta. Luvussa 6.4 käsitellään syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden arkeen kiinnittävää tukea sosiaalipedagogisen orientaation kautta.

Opinnäytetyössä käytettiin syrjäytymisvaarassa olevista henkilöistä myös käsitettä asiakkaat. Tässä opinnäytetyössä asiakkailla, eli syrjäytymisvaarassa olevilla henkilöillä tarkoitetaan pääosin jossakin työllisyyttä edistävässä toimenpiteessä olevia henkilöitä. Jotkut asiakkaat eivät kuitenkaan olleet missään työvoimapolitiittisissa toimissa mukana, mutta olivat hakeutuneet erilaisista ongel-

mista johtuen työhönvalmentajien autettaviksi. Työhönvalmentajilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa työskenteleviä henkilöitä.

6.1 Syrjäytyminen prosessina

Seuraavassa luvussa käsitellään syrjäytymistä prosessina. Yhteiskunnasta syrjäytyminen nähdään useissa lähteissä kasautuneena hyvinvoinnin ongelmina. Syrjäytymisen syyt löytyvät usein jo lapsuuden perheolosuhteissa ja perheen ongelmat voivat siirtyä seuraavalle sukupolvelle. Tästä seuraa yksilön elämässä yhä syveneviä ongelmia.

6.1.1 Ylisukupolvinen syrjäytyminen

Aineiston mukaan syrjäytyminen on prosessi, johon voi vaikuttaa ylisukupolviset, eli monessa sukupolvessa vaikuttavat ongelmat. Perheen sisäiset ongelmat voivat johtua esimerkiksi vanhempien koulutuksen puutteesta tai siitä, että vanhemmat ovat tavalla tai toisella itsekin yhteiskunnasta syrjässä. Vaarana on tällöin, ettei lapsi saa vanhemmiltaan tulevaisuuteen kunnianhimoisesti suuntaavaa tukea ja rohkaisua. Tämä tulevaisuuteen suuntaavan tuen puute voi osaltaan vaikuttaa myöhempään syrjäytymiseen.

Jos vanhempi ei oo käynyt kouluja - - niin ihan jo se koulussa pärjääminen sen takia, ku kotoo ei saa tukea siihen koulunkäyntiin, niin saattaa olla sellanen asia, mikä vaikuttaa myöhemmin siihen, että on syrjäytymisvaarassa.

On näitä monessa sukupolvessa jo syrjäytyneitä, elikkä kotoa ei tuu isovanhemmilta, vanhemmilta, välttämättä minkään näköistä ohjausta, tai sellasta kunnianhimoa tai suuntautumista tulevaisuuteen.

6.1.2 Kasvoton viranomaistyöskentely

Aineiston mukaan syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden yhteiskuntaan kiinnittymisen esteenä saattoi olla tuen piiriin hakeutumisen vaikeus. Erityisesti tämä korostui nuorten asiakkaiden kohdalla. Syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden omat voimavarat eivät aina riittäneet tukien ja muiden virallisten asioiden selvittämiseen. Tästä syystä he olivat jättäneet hakematta heille kuuluvia tukia. Aineiston mukaan työhönvalmentajien kohtaamat asiakkaat tarvitsivat ulkopuolista apua viranomaistyöskentelyyn.

Toi tuen saaminen. Ja sit kun on nuori, niin jos se on niin kun syrjäytynyt, niin eihän se pysty ees hakee noita tukii. Et se on niin vaikeeta se asiointi - -. Sitten se, että sä saat ne tuet, että mitä sä

oot oikeesti oikeutettu saamaan, niin se on vaikeeta. Niin siihen tarvitaan tukea.

Et kun se asiakas voi olla niin loppuun palanu ja kulunu. Se ei osaa yksin hakee sitä tietoo ja neuvoo, et mitä nyt tehdään.

Työhönvalmentajien kuvailivat asiakkaidensa kokeneen vaikeaksi kasvottoman viranomaistyöskentelyn. Henkilökohtaisen palvelun saaminen oli vaikeaa, sillä henkilökohtaisia tapaamisaikoja ei järjestynyt ruuhkautuneiden asiakasjonojen seurauksena. Avun saamisessa korostuikin yksilön oma vastuu, joka heikensi avun saamisen mahdollisuuksia. Työhönvalmentajien mukaan vaikeasti tavoitettavan avun johdosta asiakkaat saattoivat myös väsyä avun hakemiseen.

Tällä hetkellä esimerkiksi TE-hallinnon puolella niin henkilökohtaisen palvelun saaminen on todella vaikeata, niin kun kasvotusten saatava palvelu.

Sosiaalityöntekijöitä on tosi vaikea tavoittaa. Jos mulla olis vaikeeta ja mulla on ongelma ja mä tarviin siihen apua, ja mä en tiää mistä mä sitä saisin, niin se, että on tunnin soittoaika, jonka aikana [puhelin] lyö varattua koko ajan viikossa - - ja sen puhelun jälkeen mä ehkä saisin tapaamisajan X-kuukausimäärän päähän, niin se ei ainakaan rohkaise siihen, että henkilö alkaa hakemaan apua.

Vastuu on tosi paljon yksilöllä, että hänen asiansa etenevät. Kun hän käy siellä sähköisessä järjestelmässä klikkailemassa ja kirjoittelemassa ja muuta, niin se esimerkiksi tota maahanmuuttaja-taustaisilla asiakkailla - - on pitkään varmasti vaikeaa, jos ei ole IT-taitoja ja kielitaitoa.

Aineiston mukaan asiakkaat olivat kokeneet vaikeaksi viranomaistaholta suunnatut työllistymisvelvoitteet niissä tilanteissa, joissa heille ei ollut järjestynyt mahdollisuutta tavata viranomaistahon työntekijää. Tilanteissa, joissa asiakkaita velvoitettiin toimimaan viranomaistahon velvoittamalla tavalla, toimintatapa herätti asiakkaissa epäoikeudenmukaisuuden tunteita. Työhönvalmentajien puheissa viranomaistahojen velvoitteiden kohteena olleet asiakkaat kokivat epäoikeudenmukaisena kohteluna sen, ettei heille jäänyt mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihin.

Joissa kuissa se herättää sellasta tietynlaista kapinahenkeekin se, että TE-toimistosta tulee kirje kotiin. Ei tapaamisia, vaan kirjeessä joku suunnitelma tulevaisuudesta, mikä pitää vaan allekirjottaa ja sit toimia sen mukaan. Et ei oo ees mahdollisuutta nähdä ketään, tai keskustella sen kanssa.

Sit kun ihmiset tulee meille [TE-toimiston kautta], niin ne on niin kun aivan täysin eri mieltä siitä, mitä on kirjoitettu: ”yhteinen suunnitelma TE-toimiston kanssa” - - .

6.1.3 Tuen muodot

Aineistosta kävi ilmi, että työhönvalmentajien kohtaamien asiakkaiden yhteiskuntaan kiinnittämisessä nähtiin tärkeänä henkilökohtaisen ohjauksen ja tuen antaminen. Henkilökohtainen ohjaus ja tuki piti sisällään ensisijaisesti mahdollisuuden jakaa mieltä vaivaavia asioita toisen ihmisen, eli työhönvalmentajan kanssa. Merkitykselliseksi asioiksi työhönvalmentajien antamassa henkilökohtaisessa tuessa korostui läsnäoleva, kiinnostunut, kuunteleva, rohkaiseva ja asioita eteenpäin vievä työote.

Tarjoamalla ensinnäkin joku henkilö, jolle aamulla soittaa. Ja sitten tietää, että siltä saa muutakin tukea. Ja sitten henkilö, jonka kanssa opitaan ensin ne arjen säännöt, ja sitten työelämätaitoja.

Se, että sulla on se toinen ihminen siinä ja se kuuntelee ja se osottaa olemuksellaan, että se on kiinnostunut. Ja ottaa sun asiat, niin tota, ja jossain määrin vois valaa uskoa siihen, että tästä päästään eteenpäin ja mä oon sun tukena - - .

Se, että saa kasvot, niin merkitsee jo tosi paljon, kuin että sä puhut puhelimesta tai saat kaksi riviä sähköpostia.

Työhönvalmentajien mukaan syrjäytymisvarassa olevilta henkilöiltä puuttui suuressa osassa tapauksia arjessa selviämisen taidot. Näitä taitoja olivat esimerkiksi asumiseen liittyvät asiat, lääkäriasioinnit tai päivärytmin löytäminen. Työhönvalmentajien mukaan tärkeä arkeen kiinnittävä tukimuoto oli opettaa näitä arjessa selviytymisen taitoja asiakkaille.

Erään työhönvalmentajan mukaan joillekin asiakkaille ei voitu laatia liian vaativia tavoitteita. Tällöin heille annettava tuki oli arjessa selviytymiseen tarvittavien taitojen opettelua, kuten töihin menemistä ja rytmin löytymistä. Tämän kaltaista tukimuotoa kutsuttiin sosiaalseksi kuntoutukseksi.

Näillä kavereilla se tukikin ihan pienistä asioista lähtee. Et ne elämän perusasiat on kunnossa - - niin kun se asuminen ja eläminen ja se muu, et pystyy yleensä ees tulee toimeen, Et kaikki noi, semmonen joku lääkäriasiointi ja hammaslääkäri, et mistä sen saa. Mihin voi mennä.

Lähinnä se voi olla vaan sitä sosiaalista kuntoutusta. Eli silloin tavallaan kun on sitä sosiaalista kuntoutusta, niin eihän tavoitteita juurikaan ole. Vaan se, että sä pärjääät siinä elämässä. Sä löydät sitä rytmiä uudestaan siihen elämään, eli sä osaat herätä aamulla

siihen herätyskeltoon ja lähtee töihin - -se rytmin löytyminen, se kotoo lähteminen - - se bussiin meneminen.

6.2 Työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen

Työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen oli aineiston mukaan suurin syrjäytymistä edistävä tekijä. Työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämisen syitä oli monia. Usein syyt liittyivät heikkoon opiskelumenestykseen jo lapsena ja nuorena. Syrjäytyminen oli saattanut siis alkaa jo lapsuudessa. Haastateltavat nostivat esiin myös syrjäytymisvaaraa edistävänä tekijänä vaikean lapsuuden ja esimerkiksi laitosten nuoruuden, jolloin syrjäytymisvaarassa olevalla henkilöllä ei ollut samankaltaisia mahdollisuuksia elää tasapainoista lapsen elämää.

Siellä lapsuudessa on jotakin, mitä on tapahtunut perheessä. Suurin osa asiakkaista voi olla huostaan otettuja, tai ne on kiertänyt paljon eri kodeissa ja laitoksissa.

Lapsi on alkanut hoitaa perheen asioita, vaikka sen ois pitänyt olla leikkimässä ja tekemässä läksyjä - -.

6.2.1 Koulupudokkaat

Aineiston mukaan suurella osalla työhönvalmentajien asiakkaista joko puuttui kokonaan peruskoulun päättötodistus, tai sitten heiltä puuttui kokonaan ammatillinen tutkinto. Tästä syystä asiakkaat eivät olleet päässeet opiskelemaan mihinkään. Asiakkailta saattoi olla myös vain vähäisiä työelämäkokemuksia työkokeilun tai kuntouttavan työtoiminnan parista.

Puuttuu kokonaan se peruskoulun päättötodistus - - ja nyt ollaan jo yli kolmekymppisiä, niin siinä välissä ei oo mitään muuta kun pätäkiä työkokeilusta tai kuntouttavasta työtoiminnasta. Voi olla joku työharjoittelu, mut mihinkään ei oo päässyt opiskelemaan, koska puuttuu se peruskoulun päättötodistus.

Kaikki ammattitutkinnot on jäänyt kesken. Niitä on voinut olla vaikka kuinka paljon ja kaikki on jäänyt kesken. Tai sitten on vaan joku yksi, ja se on jäänyt kesken.

Heikon opiskelumenestyksen taustalla oli usein monia ongelmia, jotka olivat vaikuttaneet koulun keskeyttämiseen. Aineiston mukaan myös diagnosoimattomat oppimisvaikeudet, kuten lukihäiriö, olivat usein koulun keskeyttämisen syynä. Koska näitä koulun keskeyttämiseen johtaneita syitä ei oltu tutkittu, kokivat asiakkaat pystymättömyyden tunteita opiskeluun liittyen.

Erään työhönvalmentajan mukaan perinteinen luokkahuoneopiskelu ei soveltunut hänen asiakasryhmälleen. Perinteinen luokkahuoneopiskelu nähtiin ongelmallisena, sillä oppimishäiriöistä kärsivien oli vaikeaa pärjätä normaalitah-
tissa luokkahuoneopiskelussa.

Ei oo missään vaiheessa kartoitettu näitä mielenterveys- päihde ja oppimisvaikeuksia. Lukihäiriö on yks, mikä on tullu tässä esille, niin yks iso syy niitten koulujen keskeytymiseen ja sen kokemuksen omaamiseen, että mä en pysty ja mä en ainakaan mee kouluun. Ja se kokemus on kasvanu siinä peruskoulun aikana ja se usein tyssääkin viimeistään siinä, ku peruskoulu on päätök- sessä.

Eli se perinteinen luokkahuoneopiskelu, missä luetaan ja missä pitää tuottaa tekstiä, niin se ei näille käy.

6.2.2 Leimautuneet

Myös erilaiset leimat estivät syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä kiinnittymästä yhteiskuntaan. Leimat estivät osaltaan pääsyn työmarkkinoille ja vaikuttivat tulevaisuuden työnsaantimahdollisuuksiin. Näitä leimoja olivat esimerkiksi rikollinen tausta, päihde- ja mielenterveysongelmat tai maahanmuuttaja-
tausta. Erityisesti rikostaustaiset ja päihdeongelmaiset henkilöt kiinnittyivät heikosti työmarkkinoille.

Sekin [rikostausta] on sellainen stigma, mitä kantaa aika pitkäänkin - - Se vaikuttaa esimerkiksi mihin töihin sä pystyt tulevaisuudessa menee, minne alalle sä pystyt työllistyy.

Siellä [työpaikalla] tehdään rikostaustan selvitys ennen töihin pääsyä, ja jos siellä on joku merkintä, tai tietynlainen merkintä, niin sinne ei pääse.

Et siinä vaiheessa kun mä ehdotan jotain työtä, niin he [asiakkaat] saattaa sanoo, et ei mun kannata hakee, en mä tuu ikinä pääsee sinne, koska mulla on toi [rikosmerkintä].

Meeppä kysyy raksalta, että otatteko pari huumemiestä tänne, tai vankia, niin ne nauraa pihalle sieltä.

Mielenterveyden ongelmista kärsivillä henkilöillä oli aineiston mukaan myös vaara joutua yhteiskunnassa syrjään. Mielenterveysongelmaisen leiman saadessaan yksilö muuttui epänormaaliksi yhteiskunnan jäseneksi. Mielenterveyskuntoutuja -leima esti erityisesti nuoren ihmisen tulevaisuuteen tähtäävät toiveet tilanteessa, jossa hän oli joutunut eläkkeelle.

Mieleenterveyskuntoutujat olivat myös epätasa-arvoisessa asemassa työmarkkinoilla muihin työhakijoihin nähden. Mielenterveyskuntoutujille tarkoitetussa avotyössä nähtiin myös yksilöä syrjäyttävä ulottuvuus, sillä avotyön sisältö ei vastannut todellisen työelämän sisältöä. Sen lisäksi avotyöstä saatava korvaus ei vastannut lähellekään työelämästä saatavaa rahallista korvausta. Tulosten mukaan mielenterveyskuntoutujien työmarkkinoille hakeutumisen esteenä oli lakisääteisten asioiden lisäksi myös se, etteivät työnantajat halunneet palkata heitä töihinsä.

Siinä kohtaa kun se [mielenterveysongelman] leima tulee, niin sä et oo ns enää tavallinen ihminen, normaali ihminen, niin - - henkilöhän saattaa mennä siinä kohtaa eläkeläiseksi. Se, että nuori ihminen, jolla olisi haluja ja toiveita, tulevaisuutensa suhteen, niin se, että hän on eläkkeellä, estää sen toiminnan. Se syrjäyttää sitä ihmistä. Meidän systeemi syrjäyttää näitä ihmisiä.

Ei anneta sitä mahdollisuutta, mitä muilla olisi, mennä tutustumaan työelämään.

Avotyö on tällä hetkellä yks mahdollisuus, mitä mielenterveyskuntoutujat voi tehdä - - mutta se on tosi kakspiippunen juttu - - Tollanen päälleliimattu korvaus siitä, että henkilö tekee työtä, mitä tota muutkin työntekijät siellä tekevät, niin miksei hän samantein ole oikeissa töissä. Mut siinä kohtaa, jos tämä työntekijä olisi siellä työnhakijoiden seassa, niin ei häntä sinne valittaisi.

Mielenterveyskuntoutujien asuttaminen esimerkiksi palvelukoteihin ja heidän työllistäminen palvelukotien työpajoille toimi myös eräänlaisena irtaannuttajana ympäröivästä yhteiskunnasta. Tämä johtui siitä, että kontaktit yhteiskuntaan jäivät ohuiksi.

Lainsäädäntö asetti eläkkeellä olevan mielenterveyskuntoutujan myös epätasa-arvoiseen asemaan muihin työkokeilussa oleviin henkilöihin nähden rahalliseen korvaukseen liittyvissä asioissa. Muut työkokeilussa olleet henkilöt ansaitsivat työstään korvausta, mutta mielenterveyskuntoutuja ei saanut korvausta.

Asutaan palvelukodeissa ja mennään palvelukodin työpajalle tekemään työpajatyötä, niin se kontakti yhteiskuntaan voi olla aika pientä - -.

Itellä on kokemus siitä, että asiakas haluaa mennä työkokeiluun. Hirveellä taistelulla saatiin asiakas työkokeiluun. Asiakas ei saa siitä korvausta, koska hän on eläkkeellä, mutta muut saa.

Suomea taitamattomien maahanmuuttajien oli myös vaikea työllistyä työmarkkinoille. Työmarkkinoilla huonosti pärjääminen johtui heikosta kielitaidosta.

Työnantajilla oli myös asenteellista vastustamista maahanmuuttajataustaisia henkilöitä kohtaan.

Maahanmuuttajien on tosi vaikee saada työpaikkoja.

Työmailla puhutaan vaan suomea: ”me otetaan vaan suomalaisia”. Tää on muuten todella yleistä.

Aineistosta nousi esille, että erityisesti maahanmuuttajalapsilla ja nuorilla oli riski syrjäytyä yhteiskunnasta. Riski oli seurausta siitä, että maahanmuuttajanuoret oppivat suomen kielen paljon aikuisia maahanmuuttajia nopeammin. Tästä saattoi seurata tilanne, jossa maahanmuuttajalapset joutuivat ottamaan vastuun perheen asioiden hoidosta. Lapset myös joutuivat herkästi tulkin rooliin, jolloin he toimivat perheensä ja vieraan kulttuurin välissä asioiden hoitajina.

Se, että vanhempi ei pysty hoitamaan itse omia asioitaan kertoo jo siitä, että hän on jollain tavalla syrjäytynyt. Se, että lapsi hoitaa sen perheen asioita, vaikka itse olisi tuen tarpeessa tarkoittaa, että hän itse ei saa välttämättä sitä tukea, mitä tarvitsisi - - Tällaiset nuoret on kertonu, millaista kuormitusta siitä tulee, kun on mukana tulokkaamassa sellaisia asioita, mitä niin pienenä ei ees kukaan tietää.

6.2.3 Epäsosiaaliset

Aineiston mukaan hiljaisten ja sisäänpäin kääntyvien henkilöiden oli vaikea pärjätä työmarkkinoilla.. Työmarkkinoille pääsemisen esteeksi muodostui itsensä markkinoimisen taito, joka aineiston mukaan puuttui useimmiten syrjäytymisvaarassa olevilta henkilöiltä. Työmarkkinoille toivottiin sosiaalisia ja ulospäinsuuntautuneita henkilöitä, jolloin hiljaiset ja sisäänpäin kääntyvät työnhakijat karsiutuivat työhakijoiden joukosta. Aineistosta selviää, että syrjäytymisvaarassa olivatkin erityisesti hiljaiset ja epäsosiaaliset henkilöt.

Aineiston mukaan yleisiltä työmarkkinoilta puuttui sellaisia työpaikkoja, joissa vähemmän sosiaaliset henkilöt pärjäisivät. Koska työmarkkinoilla suosittiin ulospäinsuuntautuneita luonteenpiirteitä, karsiutuivat haastateltavien työhönvalmentajien asiakkaat usein näistä työhön pääsemisen mahdollisuuksista ulos.

Hiljainen, sisäänpäin kääntyvä, ei oo aktiivinen markkinoimaan ja kehuaan itseään mitä meidän kaikkien pitää tänä päivänä mitä enenevässä määrin pitää pystyä tekemään - - he eivät markkinoi, he ovat hiljaa

Kaikista vaikeinta on työllistää niitä kavereita, joilla ei oo sosiaalisia taitoja, jotka ei pysty tulee toimeen siel työryhmässä, tai niin kun olee sellain avoimia ja keskustelemaan

Meiltä on poistunut semmoisia työpaikkoja, joissa ei vaadita sosiaalisuutta, ei vaadita vuorovaikutustaitoja, reippautta, rohkeutta, eli ne työhakemuksetkin on täynnä sitä, että ”asenne ratkasee” ja ”ihmisten kanssa toimeen tuleva” - - Vaaditaan ihan älytöntä sosiaalista ja vuorovaikutustaitoa, ja ne näiltä puuttuu.

Aineiston mukaan työmarkkinoiden sisällä oli nähtävissä muutos aikaisempaan, sillä enää ei löydy perinteisiä töitä, joissa yksin viihtyvät ja epäsosiaaliset henkilöt pärjäisivät. Aineistosta selviää myös, että työmarkkinoilta puuttui työpaikkoja sellaisille henkilöille, jotka pystyisivät parhaiten työskentelemään yksin. He eivät pärjänneet hiljaisen luonteensa ja itsetunnon puuttuessa työpaikoissa, joissa vaadittiin sujuvia sosiaalisia vuorovaikutustaitoja.

Meillä ei oo enää näille henkilöille, jotka ei oo sosiaalisia, ni välttämättä töitä.

Jos sä meet vaikka mettähommiin tai tiehommiin tai lumikolan varteen, niin silti vaaditaan ihan älytöntä sosiaalista- ja vuorovaikutustaitoa, ja ne näiltä puuttuu. Niiltä puuttuu pitkälti se itsetunto - - ja sitten pitäis olla työpaikalla se päivänsäde. Useampikin on sanonu sitä, ku ollaan juteltu - - et haluis sellaseen työhön, jossa sais olla yksin.

Että sekin, joka pukkaa vaikka lumet pihalta, niin sen täytyy tulla asiakkaitten kanssa toimeen - - ja olla ystävällinen. Eli ne vanhan kansan sekatyömiehet ja ojankaivajat on häipyny meillä yhteiskunnasta, jotka käy kaivaa sen ojan ja lähtee kotia. Mut nyt siitä ojasta vaaditaan raporttia: pitää kuvata millanen ojasta tulee, ja olla ystävällinen.

6.2.4 Tuen muodot

Aineiston mukaan työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneiden tukeminen alkoi usein kadonneen itseluottamuksen vahvistamisena. Henkilöt, jotka olivat olleet pitkään työmarkkinoilta ulkona, kokivat itsensä kykenemättömäksi pärjäämään työelämässä. Tästä syystä heitä piti tukea ja kannustaa löytämään itsestään hyviä puolia, jotta he uskaltautuivat suuntautua jälleen työelämään.

Heitä pitää hirveesti kannustaa ja rohkasta löytää ittestään niitä hyviä puolia.

Ja jos ajatellaan työtöntä, niin tuetaan siihen aktiivisuuteen ja sitä kannustetaan ja autetaan ihmisiä sitten ihan keskustelunkin avulla löytää itestään niitä voimavaroja, mahdollisesti kadonneita sellaisia. Joka sitten taas auttaa sitte sitä ihmistä uskon, että voi päästä töihin, tai mikä voisi olla semmonen juttu.

Aineistosta selviää myös, että työelämävalmiuksia vahvistaessa oli tärkeää, että asiakkaat saivat opetella todellisia työelämätaitoja ennen työelämään siirtymistä. Työelämävalmiuksia voitiin harjoitella vahvistamalla itseluottamusta yhdessä työhönvalmentajan kanssa, sekä harjoittelemalla työelämässä vaadittavia taitoja. Työhönvalmentajien mukaan kuntouttavan työtoimintajakson tai työkokeilun tärkeimpänä tavoitteena tulisi olla juuri oikeiden työelämätaitojen opettaminen asiakkailleen.

Haastattelusta selviää, että asiakkaita hyödytti tulevaisuuden työnhaun kannalta eniten oikeiden työelämätaitojen opetteleminen ja hallitseminen. Näitä taitoja olivat esimerkiksi rakennusalan töiden purku- ja asennustyöt. Näitä taitoja opetettiin työhönvalmentajien toimesta asiakkaiden kanssa. Myös osatutkinnon suorittaminen työelämätaitojen oppimisen rinnalla oli koettu parantavan työmarkkinoilta pudonneiden asiakkaiden työmarkkinoilla pärjäämistä.

Tuki olisi sellaista, jossa asiakkaan rinnalla opetetaan todellisiin työelämävalmiuksiin tekemällä oikeita töitä oikeissa kohteissa, vaikka jakso olisi kuntouttavaa työtoimintaa. Jotta kun he hakevat töitä, niin he ovat oikeasti edukseen työmarkkinoilla.

Kun he lähtevät hakemaan töitä - he voivat sanoa, että on tehty purku- ja asennustöitä, tai pintamaalaus- ja sisä- ja ulkomaalaus töitä. Se on ihan eri asia sille sille, kun se hakee töitä, kuin se, että mä oon ollu siellä ja siellä työpajalla puoli vuotta

Tää malli: aidot työt ja osatutkinto siinä rinnalla, valmentajan tuki kaikissa elämänhallinnallisissa asioissa. Niin täähän on tälle kohderyhmälle osoittautunu todella hyväks.

6.3 Osattomuus

Osattomuus oli toinen suuri syrjäytymistä edistävä tekijä. Henkilö, jolla ei ollut perhettä, läheisiä ihmisiä, tai jos häneltä puuttui verkosto, niin hän oli osaton yhteisöstään. Monesti juuri yksinäiset määrittyivät osattomiksi, sillä heiltä puuttui kokonaan läheiset ihmiskontaktit, jotka olisivat auttaneet heitä eteenpäin elämässään.

Joilla ei oo verkostoja: sukulaisia, ystäviä, perhettä.

Henkilöt sellaset, joilla ei oo minkään näköstä tukiverkostoa, tukihenkilöä, ohjaavaa tahoa, niin kun perheestä tai muualta, joka niin kun vähän patistelisi ja auttais siinä viidakossa löytää, et min hin vois nyt tarttua ja minne mennä.

6.3.1 Verkoston puuttuminen

Haastattelusta nousi esille, että läheisten ihmisten, tai verkoston, puuttuessa henkilö oli osaton siitä, missä muut ihmiset olivat osallisia. Usein juuri yksinäisiltä ihmisiltä puuttui läheiset ihmissuhteet, tai jokin muu tärkeä verkosto. Läheiset ihmiset ja verkostot toivat merkitystä elämään, ja joiden takia työhönvalmentajien asiakkaat kokivat merkityksellisyyttä.

Kaikki, jotka niin kun kokee olevansa jollain tavalla osattomia, että ei pääsää mukaan siihen tässä yhteiskunnassa, mihin muut pääsee.

Monesti esimerkiksi yksinäisten tai työttömien - - puheissa tulee sitä, että on jotain syitä herätä aamulla, niin jotenkin mä koen, että se verkosto, lähiverkosto on se yks erittäin tärkeä siinä.

Sellaset läheiset ihmiset, kenen kanssa sä koet että sulla on merkitystä. Jotenkin mä ajattelen, että ne on niitä verkostoja, mitkä pitää sua niin kun kiinni siinä ympäristössä - - ja minkä takia sä koet, että sun kannattaa herätä aamulla.

Yhden työhönvalmentajan mukaan toiset ihmiset toimivat ikään kuin peileinä, josta yksilö peilaa omaa merkitystään suhteessa asemaansa, tehtävänsä ja hyväksytyksi tulemiseensa. Jos yksilöltä puuttui ihmissuhteet tai muut verkostot, niin hänellä ei ollut mahdollisuutta heijastaa omaa itseään muihin. Tästä syystä yksilö saattoi kokea olevansa ulkona niistä olemisen tavoista ja paikoista, missä muut olivat osallisia.

Aineiston mukaan osattomuudesta voitiin puhua silloin, kun yksilö koki olevansa ulkona muiden ihmisten muodostamista ryhmistä. Osallisuutta ei kuitenkaan määrittänyt kuuluminen vain tiettyyn ryhmään, vaan yksilö saattoi kokea olevansa osallinen silloinkin, kun hänen verkostonsa koostui alkoholisteista. Tärkein syy osattomuuden kokemiseen oli aineiston mukaan se, että yksilöltä puuttui kokonaan jokin lähiverkosto tai ryhmä, johon kuului.

Peilaamalla joistakuista muista ihmisistä, niin sä voit saada käsityksen siitä, että mikä on se sun rooli tässä kaikessa - - et jos sitä [toista ihmistä] ei oo, niin en sitten tiedä kuinka kauan sitä pystyy pitää itekseen yllä - - aina tarvitaan muita ihmisiä siihen, että tietää niin kun missä ite menee ja pystyy luomaan ne käsitykset itestä.

Osaton on silloin, kun on osaton yhteisöstä. Mutta se yhteisö voi olla vaikka vaan yks ihminen sun lisäksi - - vaikka alkoholisoitunut ihminen, niin se on osallinen siinä omassa porukassaan, missä ne ottaa kuppia - - mutta osaton on silloin, kun ei kuulu mihinkään.

6.3.2 Tuen muodot

Haastattelusta selvisi, että syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden osattomuuden ongelmaan pyrittiin löytämään apua mielekkään tekemisen kautta. Mielekkään tekemisen löytyminen auttoi työhönvalmentajien asiakkaita lähtemään kotoaan ja näkemään muita ihmisiä. Työhönvalmentajat pyrkivät löytämään asiakkailleen mielekästä tekemistä ja muita ihmiskontakteja, jotta muihin ihmisiin katkenneita verkostoja voitiin rakentaa uudelleen.

Se, että sulla on siinä arjessa mielekästä tekemistä - - että se mielekäs tekeminen on ihan kauheen tärkeä siinä, että sä lähdet sieltä kotoa - - että löydetään sille tietylle ihmiselle se oma juttu.

Että on jotain palkitsevaa tekemistä - -se on tärkeä, et kokee niin kun kuuluvansa ryhmään ja on sitä toimintaa ja näkee, että mäkin pystyn tekemään.

Jos tarvitaan sitä verkostoa, niin pyritään löytää niitä. Että niitä väyliä, mistä sitä verkostoa voi löytyä - - tulee luontevia kohtauksia muitten ihmisten kanssa.

6.4 Rohkea sosiaalipedagogiikka/asiakastyö

Tutkimustulosten mukaan työhönvalmentajien asiakkaidensa parissa tekevässä työssä oli nähtävissä vahvasti sosiaalipedagogisen työn elementtejä. Työhönvalmentajat asettuvat vahvasti asiakkaidensa rinnalle puolustamaan ja edistämään heidän asioidensa eteenpäin viemistä. Työhönvalmentajien työtä leimasikin rohkea sosiaalipedagogisen sosiaalityön käytännössä toteutettava asiakastyö.

Aineistosta selviää, että syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa työskentelevät työhönvalmentajat kuvailivat tärkeäksi asiakkaiden kohtaamisen ennakkoluulottomasti ja aidosti. Myös asiakkaiden taustojen ja elämäntilanteen ymmärtäminen nousi aineistosta vahvasti esille tärkeänä asiakastyön tapana.

Sit kun näkee näitä asiakkaita, niin ne ennakkoluulot kyllä karsisee. Mitä enemmän näkee, niin voi sanoa, et ei oo ennakkoluuloja ketään kohtaan, vaikka ois minkälaiset taustat.

Aineistosta nousi esille, että syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa tehtävässä työssä asiakkaan arvostava kohtaaminen oli luottamussuhteen kehittymisen edellytys. Työhönvalmentajat kuvasivat asiakkaiden aistivan herkästi sen olivatko t yöntekijät aidosti kiinnostuneita heistä vai ei. Vasta luottamuksen saavuttamisen jälkeen asiakkaiden ongelmiin pystyttiin antamaan apua. Tästä syystä empatian osoittaminen oli ensisijaisen tärkeä tuen muoto syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa tehtävässä työssä.

Tietysti ihminen vaistoo toisesta, että kuunteleeks se mua, kiinnostaaks sitä. Sen vaistoo ihan kaikki. Ihan sama onko teillä sama kieli vai eri kieli. - - jos sä teet niin, niin että sä et oo läsnä, niin ei se luottamuksellinen suhde siihen asiakkaaseen synny, jos asiakkaalla on sellainen tunne, ettei tota kiinnosta.

Mä yritän luoda semmosen hyvän tunteen ja luottamuksen, mikä sitten tulee ajan myötä - - niin se on ollu tosi monille tosi suuri voimavara, että se yhteys on ja voi kaikesta puhua. Sithän sieltä rupee tuleen kaikennäköstä.

Kuuntelee sitä asiakasta ja niitä ongelmia ja niin kun ainakin koettaa ymmärtää.

6.4.1 Rinnalla kulkeminen

Asiakastyössä ja asiakkaan asioidensa eteenpäin ajamisessa rinnalla kulkeminen nousi erääksi tärkeimmäksi tuen muodoksi. Tämä nousi usein työhönvalmentajien haastatteluissa esille. Rinnalla kulkeminen tarkoitti pitkäjänteistä ja pitkäkestoista asiakkaan asioiden hoitamista. Asiakkaan asiat eivät kuitenkaan aina ensimmäisellä yrittämällä ratkenneet. Työhönvalmentajien mukaan tärkeää olikin luovuttamattomuus asiakkaiden asioiden eteenpäin viemisessä.

Työntekijä - - on läsnä ja jaksaa pitkänkin ajan kulkee rinnalla, ja pettymyksienkin jälkeen niin aina uudestaan aloittaa, et ei luovuteta.

Tekee sen mitä pystyy ja vähän enemmän siihen, että asiakas pääsee eteenpäin

Ja joissain tilanteissa, sit kun on suunnitelma ja on kokeiltu ja mikään ei onnistu, niin okei mennään tekemään uusi suunnitelma. Et siinä kohtaa ei pistetä hanskoja tiskiin: et joo tää ei onnistunu. Et koeta keksii nyt jotain, tai mee sinne tai tänne.

6.4.2 Omaehtoisuuteen kannustaminen

Aineistosta nousi esille, että syrjäytymisvaarassa olevan henkilön tukemisessa tärkeää oli vahvistaa hänen omia voimavarojaan. Työhönvalmentajien mukaan työntekijän ja asiakkaan välisen yhteistyön täytyi kuitenkin perustua luottamukselle. Vasta luottamussuhteen rakennuttua oli mahdollista pureutua asiakkaan ongelmiin ja sitä kautta asiakkaan voimavarojen vahvistamiseen.

Kun se kaveri [asiakas] tulee tähän, et saa luottamussuhteen siihen, että tää asiakas alkaa luottamaan. Sitten ongelmat sieltä nousee esille, ja sit niissä pystytään auttaa.

Työhönvalmentajien haastattelun mukaan omaehtoisuuteen kannustamisessa ensisijaisen tärkeää oli löytää asiakkaan omat voimavarat, jotka olivat saattaneet tukahtua huonon itseluottamuksen tai muiden vaikeiden kokemusten kautta.

Se arvostus, se on niin kun hirveen tärkeä. Ja se itseluottamuksen kohottaminen, Eikä se mikään käy hetkessä - - et arvostaa sellaisena kun on.

Aineiston mukaan omaehtoisuuteen kannustamisessa tärkeää oli myös asioista suoraan puhuminen asiakkaan kanssa. Työhönvalmentajien mukaan rehellisyys esimerkiksi työpaikkavaatimuksiin liittyen auttoi asiakasta enemmän selviämään työelämän vaatimuksissa, kuin epäkohdista vaikeneminen. Työelämän pelisääntöihin opettaminen tapahtui kuitenkin työhönvalmentajien mukaan hitaasti. Tässä tehtävässä nähtiinkin tärkeäksi asiakkaiden kasvattaminen yhä suurempaan vastuuseen itsestään.

Asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä, kun se luottamus saadaan - - sä et voi tulla päihteissä ja humalassa tulla tänne. Tietty rajat pitää olla ja työelämän pelisäännöt.

Ja sit nostetaan kissa pöydälle ja puhutaan suoraan henkilön kanssa tota vaikka työpaikkavaatimuksiin liittyen. Ja jos siel [työpaikassa] ei saa esimerkiksi tota käyttää vahvoja hajusteita, niin sitten sitten siitä täytyy uskaltaa puhua suoraan.

Täytyy olla kuitenkin semmonen joustava, et sä et voi heti niillä työelämän pelisäännöillä työskennellä, et ku sä oot kerran pois, ni se on heti loppu. Sit sitä niin kun pikku hiljaa niin kun niitä työelämän pelisääntöjä, että tässä niin kun kasvatetaan siihen

Omaehtoisuuteen kannustamiseen liittyi olennaiselta osalta asiakkaan ongelmanratkaisutaitojen vahvistamiseen. Työhönvalmentajien mukaan asiakkaiden täytyi oppia itse ratkaisemaan elämässä vastaan tulevia ongelmia ja haasteita. Tästä syystä työhönvalmentajien tehtävänä oli opettaa asiakkaitaan kantamaan vastuuta omaan elämään liittyvistä asioista. Jos he eivät tätä taitoa oppineet, ei heillä ollut työhönvalmentajien mukaan realistisia mahdollisuuksia päästä yhteiskuntaan kiinni. Tällöin heidän syrjäytymiskiarteensa saattoi jatkua pahimmillaan entiseen tapaan. Ongelmanratkaisutaitojen opettaminen asiakkaille olikin eräs niistä tavoista, jotka aineiston mukaan auttoi syrjäytymisvaarassa olevaa henkilöä parhaiten pääsemään takaisin yhteiskuntaan kiinni.

Tärkeätä on se tuki siihen omaehtoisuuteen tai omatoimisuuteen - - yhdessä asiakkaitten kanssa pohditaan niitä tulevaisuuden juttuja ja me autetaan ihan kädestä pitäen. Mutta on myös ihan tosi tärkeä auttaa ihmisiä auttamaan itseään, ettei anneta valmiita [vastauksia] ja holhota. Että sitten kun se ihminen lähtee

meiltä pois, niin sit se on taas samas tilanteessa: vaarassa syrjäytyä, kun ei ookaan niitä omia työkaluja. Et pitäs just auttaa löytämään niitä semmosia omia väyliä.

Ja joissakin tilanteissa sun pitää pistää se asiakas itse toimimaan. Sä vaan tuet sitä. Et sekin on sitä auttamista, että sä opetat sitä itse toimimaan.

Et mä en voi pitää sitä siipien suojassa loputtomasti. Että sitten kun sitä tukea on annettu, niin sitten pitää pystyä myös luottamaan siihen, et ne siivet kantaa.

6.4.3 Itsensä likoon laittaminen

Työhönvalmentajat olivat omaksuneet työhönsä asenteen, että heidän luokseen sai tulla asioimaan koska tahansa ja missä tahansa asiassa. Aineistosta selviää, että syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden tukeminen yhteiskuntaan kiinnittymisessä vaati työhönvalmentajilta vahvaa sitoutumista asiakkaansa elämäntilanteen kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen ja hänen asioidensa edistämiseen.

Matala kynnys siihen just, että voi tulla ilman mitään reunaehtoja.

Jos verrataan johonkin virastoon, niin niin me ollaan aina sitä painotettu joka paikassa, että meille voi tulla. Meillä ei oo mitään soittoaikoja. Tai sitten meidän oveen voi tulla koputtamaan.

Aineiston mukaan kaikki viisi työhönvalmentajaa kokivat erittäin tärkeäksi sen, ettei asiakasta jätetty yksin ongelmiansa kanssa. Työhönvalmentajat kuvailivat heidän itsensä olevan vastuussa sillä hetkellä asiakkaistaan ja heidän asioidensa edistämisestä. Aineiston mukaan työhönvalmentajilla olikin erittäin suuri vastuuntunto ja työmoraali asiakkaidensa asioiden ratkaisemisessa. Yksi työhönvalmentajista jopa kuvaili asiakkaan asioiden hoitamatta jättämisen asiakkaan hylkäämiseksi.

Sillä hetkellä sä oot ainoa joka siinä [asiakkaan rinnalla] on. Jos sä luovutat, niin ei kukaan muu nappaa sitä [asiakasta], ennen kuin se henkilö on ollut taas vaikka vuoden himassa - -.

Siinä kohtaa, kun on itse ottanut henkilön asiakkaaksi, niin tota se hylkääminen on niin kun pahinta mitä siinä kohtaa voi tehdä.

Kun mä alotan sen asiakkaan asioita hoitaa, niin mä vien ne loppuun. Ja jos mä en jotakin asiaa tiedä, niin mä selvitän sen. Että mä tavallaan inhoon sitä, että sen asiakkaan asiat jää kesken. Totakai jotkut asiat jää kesken, mut ne mitä pystyy hoitamaan ja vie-mään ja selvittää, niin ne tehdään.

Työhönvalmentajat pyrkivät löytämään asiakkaidensa tilanteisiin aina jonkun ratkaisun. Työhönvalmentajien työn pyrkimyksenä oli estää asiakkaiden luisuminen takaisin niihin syrjäytyneisiin lähtökohtiin, joista he olivat lähteneet.

Ei myydä ”ei oota” niin kun millään tavalla. Että yritetään aina sitten löytää joku ratkaisu niihin tilanteisiin.

Pidetään ne ihmiset niin ku hyppysissä, että ei anneta heidän pudota.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esitetään johtopäätökset tuloksista nousseista aiheista. Johtopäätökset vastaavat tutkimuskysymyksiin, ja niitä heijastetaan tässä opinnäytetyössä aiemmin esiintyneeseen teoriaan. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa niistä tuen muodoista, joilla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin tukea parhaiten heidän arjessaan. Työhönvalmentajien haastatteluista ilmeni keskenään hyvin samankaltaisia tuen muotoja, joilla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitiin parhaiten tukea yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Opinnäytetyössä haluttiin löytää myös sosiaalipedagogisia tuen tapoja työhönvalmentajien tekemässä asiakastyössä.

Tässä opinnäytetyössä haluttiin selvittää työhönvalmentajien näkemyksiä syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden arkeen kiinnittävästä tuesta. Tutkimuksessa haluttiin saada vastaus kysymyksiin ketkä ovat syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä ja miten heitä voitaisiin parhaiten tukea yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Tässä opinnäytetyössä selvitettiin myös mitä on rohkea asiakastyö.

Tulosten mukaan työmarkkinoilta syrjään joutumisen syitä olivat huono koulutustaso, erilaiset leimat, kuten rikostausta tai mielenterveyden häiriö, sekä epäsosiaalinen luonne. Tulosten mukaan erityisesti rikostaustaisilla tai mielenterveyshäiriöistä kärsivillä henkilöillä oli vaikeuksia työllistyä. Tämä johtui siitä, etteivät työnantajat mielellään työllistäneet näitä henkilöitä. Tätä tutkimustulosta tukee luvussa 2.3 oleva tieto, jonka mukaan työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävillä henkilöillä oli elämässään usein paljon kasautuneita huono-osaisuuden elementtejä.

Kuten tämän opinnäytetyön taustateoriassa luvussa 2.3, ylisukupolviset ongelmat perheessä siirtyivät tutkimustulosten mukaan herkästi seuraavalle sukupolvelle. Tämän tutkimustuloksen mukaan syrjäytyminen alkoi jo lapsuuden perheessä ja vahvistui prosessimaisesti elämän edetessä. Tuloksista selvisi myös, että syy ylisukupolviseen syrjäytymiseen johtui muun muassa siitä, ettei lapsi saanut opiskeluihinsa tukea perheeltään. Sosiaalista asemaa mitanneiden tutkimusten mukaan vanhempien taloudellinen ja koulutuksellinen asema periytyykin herkästi myös lapsille (Köyhyys – syitä ja seurauksia 2014, 27–28.) Saatua tutkimustulosta tukee tämän opinnäytetyön luvussa 2.3 Järvisen ja Janhukaisen

(2001, 133–135) esittämä tulkinta, jonka mukaan syrjäytyminen alkaa jo lapsuuden kodin lähtötilanteesta.

Tutkimustuloksista selviää, että työmarkkinoilta ulos jäämisen suurimpana syynä oli heikko koulutustaso. Ne henkilöt, joilta puuttui osittain tai kokonaan jokin ammattitutkinto, olivat heikossa asemassa työmarkkinoilla. Tämä tutkimustulos vahvistuu Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2010 laatimassa julkaisussa, jossa todetaan, että perustutkinnon suorittaneilla henkilöillä on suurin riski pudota pois työmarkkinoilta (Myrskylä 2010, 46.) Myös monissa muissa tutkimuksissa on alhaisen koulutustason vaikutukset yksilön sosioekonomiseen asemaan todettu edistävän syrjäytymistä (Köyhyys – syitä ja seurauksia 2014, 27–28; Köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen toimintasuunnitelma 2001, 13).

Syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä olivat tutkimustulosten valossa myös erityisesti yhteiskunnasta tai yhteisöstä osattomat henkilöt. Tutkimustulosten mukaan osallisuuden heikkous omaan yhteisöön vähensi yksilön motivaatiota suuntautua kohti työtä ja muita ihmisiä. Se myös vahvisti tunnetasolla elämän kokonaisvaltaista merkityksellömyyden kokemista. Tätä tutkimustulosta vahvistaa Leemannin, Kuusion ja Hämäläisen (2015, 5) suomalaisesta kirjallisuudesta nostama yksilön osallisuuden kokemisen määritelmä, jonka mukaan yksilön henkilökohtainen osallisuuden kokemus syntyy juuri sosiaalisissa vuorovaikutuksissa.

Tulosten mukaan työhönvalmentajat kokivat työmarkkinoilta pudonneiden henkilöiden tukemisessa tärkeäksi henkilöiden itseluottamuksen vahvistamisen, kiinnostusten kohteiden kartoittamisen ja työelämään suuntaavien tukimuotojen tarjoamisen. Itseluottamusta vahvistettiin asiakkaan ja työhönvalmentajien kesken käytävissä henkilökohtaisissa tapaamisissa, joissa pureuduttiin asiakkaan elämän ongelmiin. Työhönvalmentajat kuvasivat tärkeäksi työhön takaisin pääsemisen tukimuodoksi asiakkaiden kiinnostusten kartoittamisen ja kadonneiden voimavarojen vahvistamisen.

Tämän opinnäytetyön teoriaosassa, luvussa 3.1, todetaan kumppanuussuhteessa tapahtuvan työskentelyn asiakkaan kanssa perustuvan kunnioitukseen ja asiakkaan ja työntekijän väliseen keskusteluun. Tästä asiakastyöskentelyn tavasta puhutaan myös osallistavana sosiaalityönä ja sen keskiössä on asiakkaan omien voimavarojen vahvistaminen. Työhönvalmentajien mukaan asiakkaiden omien voimavarojen vahvistuminen olikin heidän työnsä tärkein tavoite.

Tutkimustuloksista selviää, että työhönvalmentajat kokivat asiakkaiden työhön pääsemistä edistäväksi tukitoimeksi oikeiden työelämätaitojen opetteluun työhön valmentavan jakson aikana. Tämä tukimuoto koettiin tärkeimmäksi erityisesti niiden asiakkaiden kohdalla, joilta puuttui osittain tai kokonaan koulutus tai työkokemus. Työhönvalmentajien mukaan oikeiden työelämätaitojen hallitseminen auttoi asiakkaita pärjäämään työmarkkinoille hakeutumisessa paremmin. Konkreettisten työelämätaitojen oppiminen yhdessä arjessa selviytymiseen annettavan tuen kanssa olikin työhönvalmentajien mukaan osoittautunut tehokkaaksi tukimuodoksi asiakkaiden työmarkkinoilla pärjäämisessä.

Työhönvalmentajat kokivat tärkeäksi asiakkaidensa arvostavan kohtaamisen ilman ennakkoluuloja. Osallisuuden rakentumisen kannalta onkin tärkeää yksilön kokemus hyväksytyksi tulemisesta (Nivala & Ryyänen n.d., 27). Työhönvalmentajien haastatteluista nousi vahvasti esille se, kuinka tärkeää hyvän ja tuloksellisen asiakastyöskentelyn kannalta oli luottamussuhteen rakentuminen. Työhönvalmentajien mukaan ilman asiakasta arvostavaa ja kunnioittavaa kohtaamista ei luottamusta voinut syntyä.

Tutkimustuloksista selviää myös, että työskentely syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa oli työmuotona erittäin herkkää. Tämä johtui siitä, että työhönvalmentajien työssään kohtaamat syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt olivat kokeneet elämässään paljon pettymyksiä. Tästä syystä työhönvalmentajien haastatteluista nousi asiakkaan arvostava kohtaaminen ehdottomana edellytyksenä onnistuneelle luottamussuhteen rakentumiselle. Työhönvalmentajien mukaan heidän asiakkaansa aistivat herkästi olivatko työhönvalmentajat aidosti kiinnostuneita heidän asioistaan vai ei.

Tutkimustulosten mukaan asiakkaan rinnalla kulkeminen oli asiakkaan elämää kokonaisvaltaisesti voimauttava tukimuoto. Rinnalla kulkeminen tarkoitti työhönvalmentajien mukaan asiakkaan elämäntilanteeseen kokonaisvaltaisesti perehtymistä ja hänen asioidensa eteenpäin viemistä. Asiakkaan asioiden selvittäminen ja hänen elämäntilanteeseen jonkin sopivan ratkaisun löytyminen saattoi kestää pitkänkin ajanjakson. Lopputuloksena asiakkaan asiat eivät aina kuitenkaan ratkenneet. Työhönvalmentajien mukaan niissä tilanteissa, joissa asiakkaan kanssa yhdessä tavoitellut tavoitteet eivät toteutuneet odotetulla tavalla, työhönvalmentajat aloittivat asiakkaan tilanteen työstämisen taas alusta.

Tutkimustulosten mukaan syrjäytymisvaarassa olevan henkilön tukemisessa oli tärkeää vahvistaa hänen omia voimavarojaan. Työhönvalmentajien haastattelusta nousi esille, että jos asiakkaan omat voimavarat eivät vahvistuneet asiakasprosessin aikana, ei asiakkaalla ollut realistisia mahdollisuuksia päästä yhteiskuntaan kiinni. Omaehtoisuuteen kannustamisessa olikin tärkeää ensisijaisesti vahvistaa asiakkaan omia ongelmanratkaisutaitoja ja saada hänet luottamaan omaan pärjäämiseen. Tämä tapahtui työhönvalmentajien mukaan vahvistamalla asiakkaan itseluottamusta keskustelujen kautta, sekä opettamalla asiakkaalle arjessa selviämiseen ja työelämävaatimuksiin liittyviä asioita.

Ongelmanratkaisutaitojen opettaminen asiakkaalle auttoi asiakkaita työhönvalmentajien mukaan parhaiten selviytymään tulevaisuuden työssä. Näitä taitoja opeteltiin asiakkaan kanssa yhdessä kädestä pitäen. Työhönvalmentajien mukaan loppujen lopuksi asiakastyön tärkein tavoite oli saada asiakas itse pärjäämään omillaan, ilman työhönvalmentajan holhousta ja kannattelua.

Tutkimustuloksista nousi vahvasti esille asiakkaan asioiden kokonaisvaltainen hoitamien työhönvalmentajien taholta. Työhönvalmentajat kokivat suurta vastuuta asiakkaan asioiden selvittämisessä ja heidän sanojensa mukaan pahinta asiakkaalle olikin hänen jättäminen selviytymään yksin asioidensa kanssa. Eräs

työhönvalmentaja kuvasi asiakkaan ongelmien selvittämättä jättämistä asiakkaan hylkäämiseksi.

Jokainen viidestä haastatellusta työhönvalmentajasta kuvaili asiakastyössä tärkeäksi sen, ettei asiakasta jätetty yksin. Heidän mukaansa asiakkaan asioihin pyrittiin aina löytämään jonkinlainen ratkaisu. Vaikka kaikkia asiakkaan asioita ei pystytty ratkaisemaan, tärkeintä oli kuitenkin pyrkimys asioiden ratkaisemiseen.

Työhönvalmentajien syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa tehdyssä työssä oli nähtävissä asiakkaan rinnalla kulkeva, asiakasta voimaannuttava ja itsensä likoon laittava työote. Työhönvalmentajien työ perustui asiakkaan asioiden edistämiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Tutkimustuloksista selviääkin, että työhönvalmentajien asiakkaidensa parissa tekemässä työssä oli nähtävissä vahvasti vastuuntuntoinen, asiakasta arvostava ja ihmisarvoa kunnioittava työote.

8 POHDINTA

Viimeisessä kappaleessa käyn läpi opinnäytetyöprosessia. Avaan opinnäytetyöprosessin aikana nousseita ajatuksia ja prosessin sujumista. Tarkastelen myös mahdollisia jatkotutkimusaiheita opinnäytetyössäni esiintyneeseen aihealueeseen liittyen.

Idea tämän opinnäytetyön aiheeksi nousi mentor-opettajani kanssa käydyn keskustelun aikana, jolloin pohdimme erilaisia opinnäytetyöaiheita. Opettajani kysyi minulta mikä sosiaalialaa koskettava aihe on eniten sydäntäni lähellä. Tajusin tuolloin, että syrjäytymisvaarassa, tai jo syrjäytyneiden ihmisten tukeminen kiinnostaa itseäni henkilökohtaisesti erittäin paljon. Myös harjoittelukokemukset ja sosionomiopintojen aikana käsitellyt aiheet saivat pohtimaan voisiko onnistuneen asiakastyön takeena olla loppujen lopuksi työntekijän työtä ohjaava moraali ja ihmiskäsitys, jonka mukaan jokaisen ihmisen ihmisarvo on elämäntilanteesta riippumatta ehdoton.

Yhteiskunnasta syrjässä olevan ihmisen tukemisessa minua kiehtoo eniten se, että vaikka ongelmat heidän kohdallaan ovat usein monisäikeisiä, jokaista ihmistä tulee voida auttaa. Auttaminen lähteekin mielestäni auttajan asemassa olevan henkilön perimmäisistä arvoista, ei niinkään yhteiskunnan suomista, auttamiseen suunnatuista resursseista. Tämänkin opinnäytetyön keskeisten tulosten perusteella juuri autettavan rinnalla kulkeva, kunnioittava ja itsensä likoon laittava tuki sai aikaan autettavan kannalta toivottuja, yhteiskuntaan kiinnittäviä tuloksia.

Alkuperäinen ajatukseni oli haastatella suoraan syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä. Otinkin yhteyttä keväällä 2015 erääseen tahoon, mikä työskenteli syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa. Yhteistyö

ei kuitenkaan alkanut tämän tahon kanssa, koska tahon työntekijät kokivat syrjäytymistä käsittelevän opinnäytetyöni aiheen vahvistavat heidän asiakkaidensa syrjäytymisen kokemusta. Tästä syystä päätin haastatella syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden sijaan heidän parissaan työskenteleviä työntekijöitä. Mielestäni asiakkaiden haastatteleminen suoraan olisi ollut tutkimustulosten kannalta autenttisempaa, mutta aiheen herkkyyden vuoksi päätin luopua siitä ajatuksesta.

Syrjäytyneistä henkilöistä puhumista syytetäänkin syrjäytymispuhetta ylläpitävänä ja ongelmapuhetta tuottavana, kuten Tuula Helne (2002, 9) toteaa. Tällöin vaarana on, että tutkittava kohde leimataan ongelmaksi. Pohdin itsekkin tätä eetistä ristiriitaa tutkimusaiheeseeni liittyen. Päätin kuitenkin käyttää tutkimuksessani määritelmää ”syrjäytymisvaarassa oleva henkilö”, koska se on yleisesti tutkimuksissa käytetty termi.

Aloitin opinnäytetyön työstämisen jo keväällä 2015. Luin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkin aiemmin tehtyjä tutkimuksia aiheeseen liittyen. Sovimme ohjaavan opettajani kanssa, etten hanki työlleni varsinaista työelämän toimeksiantajaa, vaan Hämeen ammattikorkeakoulu toimi varsinaisena toimeksiantajana työlleni. Keväällä 2016 otin yhteyttä kolmeen eri työtahoon, jotka toimivat syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden parissa. Pyysin heiltä lupaa saada haastatella heitä opinnäytetyötäni varten. Haastateltavat aiheet liittyivät siihen tukeen, jolla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin parhaiten tukea yhteiskuntaan kiinnittymisessä.

Tämän opinnäytetyön aihetta syvensi opintoihini liittyneet käytännönharjoittelujaksot, jotka kaikki osaltaan lisäsivät ymmärrystäni yhteiskunnasta syrjään joutuneiden ihmisten elämäntodellisuuksista ja mahdollisuuksista päästä takaisin yhteiskuntaan kiinni. Harjoittelujaksojen aikana sain itsekkin olla näkemässä ja tarjoamassa niitä tukimuotoja, joiden avulla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä autettiin heidän arjessaan. Harjoittelujaksoja oli yhteensä neljä, ja kaksi niistä toteutui järjestöissä, kolmas toimeentulotukiasiakkaiden parissa ja neljäs vankilassa.

Toteutin haastattelut haastateltavien työhönohjaajien omissa työorganisaatioissa. Haastattelujen toteuttaminen työhönvalmentajien työorganisaatioissa lisäsi myös haastatteluista nousseiden aiheiden ymmärtämistä. Näin pääsin itse näkemään työhönvalmentajien työympäristöt läheltä. Haastattelutilanteetkin sujuivat hyvin ja tunnelma oli rentoutunut siitäkin huolimatta, että parissa haastattelussa esiintyi rauhattomuutta ulkopuolisten ihmisten johdosta.

Opinnäytetyötä varten tekemäni haastattelut olivat ensimmäisiä toteuttamiani tutkimushaastatteluita. Jälkikäteen tarkasteltuna huomasin haastattelutilanteiden olleen hieman rauhattomia myös oman kokemattomuuteni johdosta. En mielestäni aina antanut haastateltaville tarpeeksi aikaa vastata kysymyksiini. Tätä opinnäytetyötä varten hankittu aineisto oli kuitenkin erittäin laaja, joten en usko asialla olevan merkittävää vaikutusta tutkimustuloksiin.

Tutkimustuloksista nousseiden asioiden valossa syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden tukeminen yhteiskuntaan kiinnittymisessä toteutuu parhaiten asiakasta arvostavalla ja kuuntelevalla asiakastyöskentelyllä. Luottamussuhteen rakentuminen edellytti aikaisemmin mainittujen arvostavan ja kunnioittavan asiakastyöskentelyn toteutumista, mikä oli edellytyksenä asiakkaan ja työntekijän välisen yhteistyön onnistumiselle. Asiakkaan voimaantumista edesauttoi myös todellisten työelämätaitojen opettaminen ja itsenäisyyden vahvistaminen. Näitä asioita ei kuitenkaan saavutettu nopeasti, vaan ne vaativat pitkäjänteistä ja pitkäkestoista sitoutumista työhönvalmentajilta asiakkaan asioiden eteenpäin viemiseksi.

Huomasin haastatteluja kuunnellessani, että työhönvalmentajat puhuivat usein viranomaistyöskentelystä puhuttaessa yhteiskunnan riittämättömistä resursseista auttaa syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä. Tällä työhönvalmentajat tarkoittivat sitä, että esimerkiksi TE-keskuksen ja sosiaalitoimen työntekijät olivat niin ylityöllistettyjä, etteivät he kyenneet asiakkaidensa asioiden eteen tekemään juuri muuta kuin virallisia päätöksiä.

Tämä kasvoton viranomaistyöskentely olikin eräs tutkimustuloksista nousseista, syrjäytymistä aiheuttaneista syistä. Jäin pohtimaan sitä, kuinka paljon kolmannen sektorin, järjestöjen ja kirkon työntekijät tekevätään heikoimmassa asemassa olevien ihmisten hyväksi sitä auttamistyötä, johon yhteiskunnan tahtotila ja kohdennetut resurssit eivät riitä. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisikin liittyä tähän yhteiskunnan syrjäyttävään ulottuvuuteen. Mielenkiintoista olisi myös tutkia niitä työllisyyttä edistäviä keinoja, joilla erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden työllisyyttä voitaisiin edistää.

Näenkin syrjäytymisen ongelman ratkaisemiseen liittyvään keskusteluun tärkeäksi liittää sellaisen lähimmäisen rakkaudellisen toiminnan, joka ei kosketa vain sosiaalitoimen kentällä toimivia työntekijöitä. Tämä uudenlainen lähimmäisen rakkauteen nojaava toiminta koskettaisi jokaista yhteiskunnan jäsentä. Näin välttyttäisiin sellaiselta ajattelutavalta, jossa vain tietyt ja nimetyt henkilöt olisivat vastuussa hyvän jakamisesta niille, jotka ovat jääneet kaikkea vaille.

LÄHTEET

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Helne, Tuula. 2002a. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Stakes-tutkimuksia 123.
- Helne, T. 2002b. Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, H. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja 2001. Jyväskylä: SoPhi. 20–43.
- Hirsijärvi, S., & Remes, P., & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15. – 16. painos. Helsinki: Tammi.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Järvinen, Tero & Janhukainen, Markku. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20.
- Kananoja, A., Niiranen, V., & Jokiranta, H. 2008. Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen toimintasuunnitelma. 2001. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:11. Viitattu 10.3.2016. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/napincl2001fi-fi.pdf
- Kärkkäinen, M. S. H. 2010. Aikuissosiaalityön asiakkaiden kokemuksia ja toiveita aikuissosiaalityön tuesta ja avusta ja yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Valtiotieteen laitos. Sosiaalityön laitos: Helsinki. Pro gradu –tutkielma. Pdf. Viitattu 2.5.2015 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24628/karkkmarja.pdf?sequence=1>
- Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R-M. (2015). Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.3.2016. https://www.thl.fi/documents/10531/2088501/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto, Kasvatustieteet. Acta Ouluensis. E 102. Väitöskirja

Myrskylä, P. 2010. Taantuma ja työttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja nro 57 – Työ ja yrittäjyys. Viitattu 9.3.2016. https://www.tem.fi/files/27778/TEM_57_2010_netti.pdf

Pajukoski, M. 2011. Muuttuvat sosiaaliset oikeudet teoksessa Palola, E. & Karjalainen, V. (toim.) Sosiaalipolitiikka – hukassa vai uuden jäljillä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Unigrafia Oy Yliopistopaino. 79–102. Viitattu 20.3.2016 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80271/970d363e-9edf-4b54-a76e-446b81ed34b5.pdf?sequence=1>

Parpo, A. 2007. Työllistymisen esteet. Stakesin raportteja 11/2007. Valopaino Oy: Helsinki. Viitattu 17.3.2016. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R11-2007-VERKKO.pdf>

PeL. Suomen perustuslaki nro 731/1999. 11.6.1999. Viitattu 18.3.2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P14>

Puolimatka, T. 2014. Dialoginen pluralismi kansalaiskasvatuksessa, erityisesti kasvatuksessa ihmisoikeuksiin teoksessa Kansalaisyhteiskunta 1., 91–109. Viitattu 29.4.2015. https://asiakas.kotisivukone.com/files/kyts.kotisivukone.com/KY-lehti/2014-1/art_puolimatka.pdf

Raunio, K. 2000. Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsén, A., & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä, 51–69. Saarijärvi: Pohjois Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Viitattu 17.3.2016. <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Ammattieettinen lausuntakunta: Helsinki. 6. painos. Viitattu 28.4.2015. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Nd. Sosiaalityön eettiset säännöt pdf. Viitattu 28.4.2015. http://www.talentia.fi/files/559/Sosiaalityon_eettiset_saannot.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2001. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:11. Viitattu 17.3.2016. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/napincl2001fi-fi.pdf

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. 2014. Köyhyys - syitä ja seurauksia. Toim. Siironen, J., & Saastamoinen, U. Fram Oy: Helsinki. Viitattu 10.3.2016. <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2014/11/K%C3%B6yhyys-syt%C3%A4-ja-seurauksia-verkkoversio.pdf>

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen - mistä puhumme, kun puhumme osallisuudesta? teoksessa Jämsén, A., & Pyykönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä, 34–50. Saarijärvi: Pohjois Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Viitattu 18.3.2016. <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/osallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2013. Palveluohjaus. Viitattu 15.4.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/paatoksenteko-talous-ja-palvelujarjestelma/vaikutavuus/aikuissosiaalियोn-vaikuttavuuden-arviointi/aikuissosiaalियो/palveluohjaus>

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2014. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Sosiaali- ja terveysministeriö, Viitattu 22.4.2015. http://www.stm.fi/hyvinvointi/osallisuuden_edistaminen/syrjaytymisen_ja_koyhyiden_ehkaiseminen

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Haastattelussa esitetyt pääkysymykset:

1. Ketkä ovat tänä päivänä syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä?
2. Minkälaisen tuen avulla syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä voitaisiin tukea heidän arjessaan?
—
3. Minkälaisena sinä näet rohkean työskentelyn asiakkaan kanssa?